

Dr. Ferenczy-Nagy István:
Sügősségi ellátás
Válasz Bauer István nyílt levelére
10. oldal

Balázs Sándor:
Godot-ra várva
16. oldal

Somhegyi Zoltán:
Proust és korunk
18. oldal

Dr. Ziperovszky Kornél:
Szivacsjáték a galériában
26. oldal

Bozai Ágota:
Viszkető háttal
30. oldal

III. évfolyam
2007/05

mak_tár

A Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány ösztönművészeti folyóirata

karcpoétika

*„Újra beálltam hát a körbe,
a lábam még remeg, de a kezem ökölbe.
Szorítom, mintha lenne
nekem is okom még a küzdelemre”*

Leskovics Gábor

tartalom

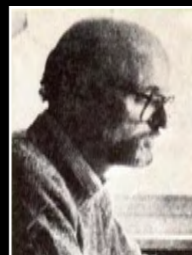
Brém-Nagy Ferenc: **A sodródás, mint létállapot** **2**
 Vári Attila: **A garabonciás Csengey** **3**
 Zielinski Tibor: **Reinkarnációs gyakorlatok** **4**
 Novotny Tihamér: **Titokképek az utókornak** **6**
 Vári Attila: **Fodor Úr** **7**
 L. Simon László: **Az alkotóművészek vagyónáról** **8**
Az idei Essl-díj **9**
„A magyar alkotóművészet minden nehézség ellenére él!” **10**
 Dr. Ferenczy-Nagy István: **Sürgősségi ellátás** **10**
 Péntek Orsolya: **Két korszak határán** **12**
Sándorfi István életmű-kiállítása **12**
 Szivák-Tóth Viktor: **Tágra zárt világ** **13**
 Kaló Béla: **Szólitlak, hattyú** **14**
 - smgy -: **Az érzékenység ereje** **14**
 Feledy Balázs: **Szó, kép, gondolatiság** **15**
 Kaló Béla: **Szelíd, pasztell rezdülések** **15**
 Balázs Sándor: **Godot-ra várva** **16**
 Somhegyi Zoltán: **Proust és korunk** **18**
 Scarlet Anna: **Mezítláb Európa ösvényein** **20**
 Mikics Ádám: **Megszakadt papírok** **21**
 Szemadám György: **A mandalák meghitt csendje** **22**
 Somhegyi Zoltán: **Összerakott művek** **22**
 Feledy Balázs: **Az ismert ismeretlen** **24**
 Aknai Tamás: **Veszélyzónában** **25**
 Dr. Ziperovszky Kornél: **Szivacsjáték a galériában** **26**
 Cseh Bori: **Csak a pillanat örök...** **27**
 Metz Katalin: **Vendégünk: New York** **28**
 Metz Katalin: **Csillagórák a budapesti éjszakában** **29**
 Bozai Ágota: **Viszkető háttal** **30**

Brém-Nagy Ferenc

A sodródás, mint létállapot

John Barth

folytatás az előző számból

A hogyan Az út vége, úgy Az Úszó Opera is egy Maryland Állambéli kisvárosban játszódik, mindkettő főszereplője egy harmincas éveiben járó, társadalmi státuszát tekintve értelmiségi férfi, mindketten valamilyen testi nyavalyával küszködnek (Jacob időnként mozgásképtelenné változik, Andrewst krónikusan gyulladt prosztatája kínozza, illetve olyan szívbetegsége van, amihez a bármelyik pillanatban bekövetkehető halál fenyegetettsége társul), és mindketten részesei egy szerelmi háromszögnek. Ezek azok a közös alapvonások, melyek ikerregényé teszik a két művet.

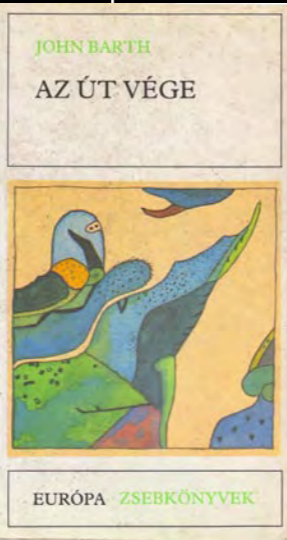
A férfi, aki Az út vége elején a „Bizonys értelemben Jacob Horner vagyok.” mondatral határozza meg magát, a betegségét kezelő Doktor utasítására, munkaterápiaként vállal tanári állást, a leíró nyelvtan oktatásával olyan tevékenységet, melyben „meghatározott szabálynak kell lennie”, hogy ne változhasson pusztán elfoglaltsággá. A tantestületben ismerkedik meg Joe Morgannal, s lesz rendszeres vendég annak átlagosnak mondható családjánál. Jacob, aki híján van bármiféle ambíciónak, határozott véleménynek és felelősségérzetnek, Rennie-vel, a feleséggel meglesi Joe-t maszturbálás közben. Nem sokkal később, egy washingtoni utazás alatt megcsalják a férfit. Nem a legyűrhetetlen érzelmek túlcsoordulása kergeti őket egymás karjaiba, mégcsak nem is a kíváncsiság: az ok Rennie részéről sokkal inkább a meghasonlottság és csalódás, Jacobérol pedig a tehetetlenség. A bünt követi a bűnhődés. Joe, a férj, akinek racionalitáson alapuló univerzumát összezuñák a történet, meg akarván érteni az okokat arra kényszeríti a feleséget, hogy folytassa a viszonyt az addigra már gyűlölt férfival, aki – noha erre semmiféle indíttatása nincs – tehetetlenül belemegy ebbe is. Aztán az asszony teherbe esik s mindeképpen meg akar szabadulni a magzattól, ám a titokzatos Doktor által elvégzett illegális abortusz közben meghal.

Azzal kezdtem, lehet(ne) vitatkozni Az út vége posztmodern voltán, és nemcsak azért, mert Barth másként határozta meg, hanem, mert egy lineáris történet, melyben az események egyenes vonalon, abszurdan bár, mégis természetesen követik egymást egészen a tragédiáig. Hiszen az értekeiben megcsontosodott, változni nem tudó és nem is akaró, illetve kizárólag az ezen értékek tagadásából táplálkozó magatartás logikusan örli fel egymást. Ahogyan a racionalitás vagy az ösztönlét kizárólagossá válása nyilvánvaló zsákutca és tehetetlenséghez vezet. Katarzis nincs, ebben a viszonyrendszerben nem is lehet.

Az Úszó Opera már többet mutat abból, amit Barth egy interjúban így jellemezett: „a posztmodernizmus az, ha az ember egyszerre köti meg a nyakkendőjét, magyarázza lépésről lépésre a nyakkendőkötés folyamatát, és cseveg a férfi nyakravalók történetéről – s mindezek ellenére egy tökéletes csokornyakkendőt sikerül rittyentenie”. Todd Andrews történetében ama júniusi nap eseményeinek értelmezésébe beúsznak az emlékek, a szellemtörténet nagyjai, a hosszadalmas perek, elmélkedés öregkorral, létéről, találhatunk szabályos áthallásokat is, s a tökéletes kommunikáció problématicája áttevődik a könyvre, ezzel együtt az irodalomra is.

John Barth a huszadik század egyik legnagyobb hatású írója. E két korai műve nemcsak azért érdekes együtt, mert egy bátran toposznak minősíthető konfliktus (szerelmi háromszög) kapcsán visz el érzékenyen, okos ironiával a létezés alapkérdéseinek felvetéséig. A sodródás két verzióját mutatja be, máig elevenen. A két regényt együtt olvasva az irodalom változásának egyik útjáról is fogalmat alkothatunk, amint arról is, hogy a posztmodern itthon gyakran értetlenséget kiváltó terminusa mennyire színes literatúrát takar(hat).

Todd Andrewst életének meggrázó kódtatásai újabb és újabb maszkokkal ruházták fel, melyek fokozatosan változtatták a környezete iránt vajmi kevés érdeklődéssel rendelkező cinikussá. Miközben értelmezi annak a júniusi napnak a történéseit, melynek reggelén elhatározta, hogy végez magával, sorra veszi ezen eseményeket: Betty June-nal folytatott első szexuális kapcsolatát tizenhét éves korában, amikor meglátta kettőjük testét a tükörben, s a látványtól nevetőgörcsöt kapott, vérig sértve ezzel a lányt; a hírt, amikor megtudta, hogy beteg a szíve és bármikor meghalhat; az első világháború frontján a halálfelelem közepette egy bomba ütötte sáros gödör alján megtapasztalt harmóniát egy német őrmesterrel, akit az öntudat visszatértevel haladéktalanul nyakon szűrt; apja 1929-es tőzsdekrachot követő vagyonvesztése miatti öngyilkosságát; barátja – tudtával, sőt, némiképp az ő inspirációjára – folytatott szerelmi viszonyát annak feleségével. Todd reménytelen küzdelmet folytat azért, hogy teljes egészében feltárja apja öngyilkosságának minden felderíthető okát. Kapcsolatukat elemezve jut el a konklúziójig: a tökéletes kommunikáció volt kapcsolatuk legfőbb problémája.

Vári Attila

A garabonciás Csengey

A mikor majd a kortársi előítéletek, a politikai egymásnak feszülések úgy mülnek el, mint egy gyermekbetegség, amely immunitást biztosít további életünkre, szóval néhány emberöltő múltán bizonyára helyére kerül életművével egyetemben az a Csengey Dénes, aki igazából volt, s akinek csodálatos emberi tulajdonságait ma még összekavarják a más pártállásúak azzal, amit nem ők akartak, nem úgy akartak.

Ha emlékezetem egyre sötétülő pincemélyéből elő kellene bányászak hajdan-volt kifejezéseket, megnevezéseket, akkor arra a fogalomra, hogy „másként gondolkodó”, nem tudnék jobbat, mint rámutatni Dénes szellem-képeére.

De már hallom is a tiltakozást: „Mi a nyavalyát akar jelenteni ez a bővli? Van gondolkodó, van higagyú ember, de mi az, hogy másként gondolkodó? Ez olyan, mintha gondolkodóként ismerném el a diktatúra pribékeit.”

Az iskolában, de egyetemi éveim alatt is hiányoztam azokról az órákról, ahol a vers-elemzést tanították, s mindig megdöbbenek, amikor azt hallom, hogy „a költő azt akarta mondani...”, a költő arra gondolt...”

Csengey egyszerű képlet. Nem lehet feltételes módú találgat-időben beszélni írásairól, feltételezni, feltételezgetni, hogy mit akart mondani, mert szövegei olyan tisztán mondják ki gondolatait, indulatait, hogy az már önmagában is fölér egy elemzéssel. De az nem szövegelemzés, hanem látélet a körül, leírása annak, amit gyűlölni, változtatni kell. Elemzése annak, hogy amit látok, azt a továbbiakban is akarom-e látni.

Nehéz visszaemlékezni az első találkozásunkra. Abban a híres Nimród borozóban találkoztunk, ahol déltájban megfordult szinte mindenki, aki a Kortárs, Élet és Irodalom szerkesztőségében járt valamiért, s ha emlékezetem nem csal, akkor Páskándi mutatott be Dénesnek, aki legnagyobb megdöbbenésemre egy nemrégiben megjelent írásomból idézett.

Azok a régi szép idők... Nem a rendszer szépségére, hanem arra gondolok, hogy volt olyan idő az életünkben, amikor protokollmentesen lehetett felkerekedni az éjszakában, s felkölni azt az írórtást, aki talán félálomban már várta is, hogy megérkezzen a palackposta. A palackkal kopogtató vendég.

Nekem sem volt telefonom, s még csak nem is Pesten laktam. Vácra mégis sokan „ugrottak ki”. Csaplár Vili volt a leghúsegebb, ő nappal jött, de Csengeyt nem zavarták a napszakok.

Az volt az érzésem, hogy olyan országó úton jár, mint hajdanában Petőfi, s panyókára vetett, malaclopóhoz hasonlító köpenyében úgy is nézett ki, mint egy peregrinus diák, mint egy XX. századi Tinódi. Mert két perc alatt kiderült, hogy Ratkó Jóskánál járt Nagyikállón, vagy éppen Simonffy Andrást látogatta meg dukai magányában. Híreket hozott, úgy járta az országot, mintha nem is lenne más dolga, mint Debrecenből Szombathelyre, Keszthelyről Nyiregyházára menni.

De valahogy időt szakított arra, hogy a kortársakat olvassa. És bármilyen vágáns költőként is hatott, bármennyire a trubadúr, a vándor-énekes látszatát is keltette, volt benne valami a kiszámíthatóságból, azt is mondhatnám, fogadni lehetett volna rá, hogy bizonyos jelenségekről, politikai eseményekről, milyen véleményt fog mondani.

Politizált, és nem viceházmesteri szinten gyűlölködött, pedig nemzedékársaim jó részének politizálása abban merült ki, hogy érvek nélkül, „ez szemét” alapon akartak volna eltörölni mindent, s némelyek mindezt olyan vehemenciával, mintha a világ megváltozásával egyenesen svájci szabadság, svéd élet-színvonal hullna az ölünkbe.

Egy éjszaka arról beszélgettünk, hogy mi lenne Magyarországból, ha megváltozna a rendszer, s emlékszem, azt mondta, hogy a Nyugat bizonyára eltörölné az adósságainkat, vagy legalább egy részét, s hosszan eszeltte a háború után visszautasított Marshall-segélyt, az elszalasztott, elszalasztott lehetőséget.

Ó volt talán az egyetlen, aki nem népi és urbanus kontextusban gondolkodott, s aki azt hitte, hogy a teljes szabadság elmossa ezeket a határokat. Hogy kialakulhat a szellem-népfrontos gondolkodás, ahol minden árnyalatnak meglehet a helye.

Ha Csengeyre gondolok, végtelen hosszú éjszakáink jutnak eszembe, s nagyon mélyre kell ásnom, hogy felidézhessem, miről is vitáztunk, beszélgettünk azokon a napszak nélküli találkozásainkon, amikor egyszerre, mintha a világ legtermészetesebb dolga lenne, megérkezett Vácra, s a kötelező törökmezői kirándulás, a Duna parton elfogyasztott borok után, az égetően aktuálisról, a múltól, s a jövőendő lehetséges változásairól folytattuk véget nem érő monológjainkat.

Nem vitáztunk. Monológok voltak ezek a javából.

Trianon, a megcsontított ország volt akkortájt a fő beszédtemánk, s szerettem gondolkodásmodját, hogy nem valamilyen erőszak által visszarendező világot képzel el, hanem svájci kantonok mintájára föl-épülő autonómiákat. Enklávékat, amelyek pontosan azért, mert nyelviileg jól körülhatárolhatóak, megteremtik a kapcsolatot a szomszédos nemzetek enklávéival.

Egy alkalommal a második világháborút követő, erőszakos lakosságcsereéről folyt a szó. Arról, hogy jöhet-e olyan idő, amikor az Erdélybe betelepedett, hegyen-túli, reggati románság önkéntesen visszaköltözik, s emlékszem a legyintésére, arra, ahogy maga elé mormolja: „talán a Nyírségből, Békésből Pestre telepettek visszamennének a pannelből a vályogvaskókba? És van egy érdekes vonzata is ennek a dolognak. Nincs annyi munkalehetőség, üres, lakható ház az elnéptelenedő falvakban, s nincs olyan kényelmi felszereltség, hogy visszamenjenek. És mire menne vissza, akinek már itt születtek, vagy itt nőttek fel a gyermekei? Fabudira, nitrátos kútvizre, göcsörtös akáctuskót vágni a hajnali fagyban? Sem a hegylakó szerb nem menne vissza a pannon-világot sugárzó Vajdaságból, sem a termékeny földekre áttelepített szlovák.”

Mikről beszélgettünk? Emlékszem, egyik ottléte alkalmával, (mindig meghallgattuk a Kossuth-rádió hajnali krónikáját), Radványi Géza halálhírért közölte a bemozdó, s a rövid nekrológ után, Dénes kikapcsolta a rádiót, s arról el-

mélkedett, hogy az emigráció zsenijeinek ki szolgáltat majd igazságot, s hogy egyáltalán létezhet-e kárpótlás az elveszített haza, az illúzióvesztésért, az olvasóktól, nézőktől való elzárságot.

A „Valahol Európában” rendezőjétől búcsúztunk, s ha emlékezetem nem csal, Dénes azt fejtegette, hogy az itthoni börtönöveknek sem lehet olyan demoralizáló hatása egy művészre nézve, mint az emigrációnak. Hiszen ott a nyelv miatt kénytelen közösséget vállalni olyanokkal is, akikhez itthon semmi köze sem lenne. És ott, választott hazájában már szabad akaratából egy olyan világba kényszerül, amelyek még köszönő viszonyban sincs az itthoni élményeivel. Még akkor sincs, ha tudjuk, hogy az maradt Olaszországban, aki szerette a latinos könnyedséget, Svájcban, aki el tudta viselni a kispolgári pontosságot.

Az új haza, lelki lenyomat. És jöttek a feltételezéseink. Mi lett volna Radványiból, ha nincs ez a közel negyven esztendő távollét, s ha már Radványiról beszélünk, elkerülhetetlen volt, hogy szóba ne jöjjön testvére, Márai Sándor. Aztán szépen sorjában Cs. Szabó és Szabó Zoltán, Zilahy és a Párizsi Magyar Műhely alkotói...

Dénes sok mindent tudott, de egy valamit nem. Nem ismerte a gyertyát. A két végén égetett gyertyát. De hogy is ismerhette az, akinek fáklasorsort rendelt a teremtő?

1

Nem tudjuk elfogadni, hogy megszülettünk, meghalunk és **ennyi**. Valami kell, hogy legyen **előtte** és **utána**, ezzel nagyjából mindenki így van. Vannak dolgok, amiket, ha van is racionális magyarázatuk, hajlamosak vagyunk a metafizika felől megközelíteni. Az is előfordul, hogy bizonyos jelenségekre egyszerűen nincs elfogadható, ésszerű válasz.

Sokan viselnek bőrükön olyan különös, elszíneződött foltokat, anyajegyeket, amik mintha az előző életükben történetekre utalnának. Nándor karján is van egy jel, melyről feltételezi, hogy egy előző életében szerzett égési sérülés maradványa. Ez a jelenség volt az egyik indító impulzusa a *Reinkarnáció III. – múlt – jövő*, 2006 c. képnek.

A felső képmezőben a cselekmény a vászonra szórt homokszemcsék (pontosabban a homok illuzióját keltő anyagszemcsék) egységes színhatású rajzolatából vehető ki. A két képrészen, mint a homokóra kristályszelemből, a lelkek átkerülnek a felső részből az alsóba, ahol a harcoló katonák lelkei végtelen homokozóban játszó gyerekek lesznek. Az alsó kép a felső kép időbeli folytatása, következménye. A gyerekek testén foltok, a háború lenyomatai. Ezek a még meg nem született gyerekek, akik az átmeneti állapotban a sorukra, e világra jövetelükre várnak.

Apró lények örvénylése, zsiszegése, madarak, bogarak, halak, levelek körforgása víziójának megformálásával utal a művész az élőlények állandó, fáradhatatlan újjászületésére a *Reinkarnáció I.* című képen. Magától értetődik a kozmikus kompozíció. E festmény párja a „*Roma látogatók a K.A.S. Galériában – ráébredés, 2006.*” egy igazi kép a képben kép, a két mű izgalmasan egészíti ki egymást. „Szellemes” volt a kiállítás módja is, mert a K.A.S. Galériában éppen arra a helyre került a *Reinkarnáció I.* ahol a *Roma látogatók a K.A.S. Galériában – ráébredés, 2006.* című képen láthatjuk. A két vásznat egymás mellett ugyanazon a falsíkon állították ki, mintegy gondolati visszacsatolásként. A látogatók többségét valószínűleg éppen az előbbi kép hatására érinti meg a reinkarnáció élménye. A művész az ábrázolt cigány embereket jól ismeri, barátja szomszédait kérte meg, hogy legyenek modelljei.

Hogy miért épp roma látogatókat ábrázol ebben a helyzetben? Ez talán azzal magyarázható, hogy a spirituális dimenziók iránti érzékenységük talán könnyebben képessé teszi őket a megismerésre. Másfelől a cigányok indiai eredete indokolhatja megjelenítésüket, hiszen őshazájukban a legerősebb a „reinkarnáció-hit”.

A reinkarnáció sorozat képei (és a *Reinkarnáció I.* párja a *Roma látogatók a K.A.S. Galériában – ráébredés, 2006.* című kép) nem feltétlenül mutatnak szerkesztett széria jellegét, mégis, fogadjuk el ezeket a képeket koherens egésznek!

2

Reinkarnációs gyakorlatok, avagy zuhanó repülőgépen nincsenek ateisták

Herczeg Nándor képei

6

3

4

5

- 1 Reinkarnáció I.
- 2 Roma látogatók a K.A.S. Galériában – ráébredés, 2006
- 3 Reinkarnáció II.
- 4 Reinkarnáció III.
- 5 Levitáció
- 6 Strandon-Az első emberpár, 2005
- 7 A Sakál és a Dögkeselyűk

Szinte mindenkit foglalkoztat, volt-e előző élete, és ha igen, akkor mi volt előző életében, mi az a be nem teljesített feladat, amiért újra meg kellett születnie. Nándor folyamatosan azt kutatja, hogyan lehet megfesteni a megfesthetlent – azt a misztikus világot, ami mindannyiunkat láthatatlanul körülvesz, azzal az eszköztárral, amelyet anyagi világunkból merítve szűr át transzcendens festészetébe.

7

A *Reinkarnáció II.* c. képen a hó súlyától lehajló fenyőágak és az átlósan futó inda vagy kötél téliés hideget érzékeltető látvány. A néző teljesen szabad asszociációira van utalva. Számomra ez nem egy Caspar David Friedrich-i elvagyódás, inkább félelem az ismeretlentől, például a hidegtől, vagy olyan külső tényezőktől, amik elől nem lehet kitérni. A kép áttételesen szól a halál, újjászületés, ismét halál, ismét újjászületés körforgásáról. Ez is a megfesthetlent szemlélteti. A probléma olyan, mintha színekkel kéne lefesteni dallamokat, elénekelni ízeket, illatokat, vagyis szinesztéziás jellegű, össz-érzékszervi, zsigeri érzékelés. Nándor számára a hókristály egyfajta lélek motívum. A hópehely olyan a könnyű illékonyága miatt, mint az élet vízenek és magának az életnek egy könnyű pihébe sűrített, kikristályosodott megnyilvánulása.

Az Újköztemető hamuszórá építménye áll a *Sakál és a Dögkeselyűk* című kép középpontjában. Két dögkeselyű és egy sakál szellemalakja lebeg, harcol a szélben szétszóródó hamvakért, vagy inkább a néhai testekhez tartozó lélekkért.

Talán azt a pillanatot várják, amikor a hamuval együtt a lélek is elhagyja az urnát. A dögök itt már nem fizikai, hanem tisztán szellemi értelemben marakodnak a koncon. Vajon ezek a szellem-lények vetnek véget a reinkarnációs körforgásnak? Vagy mint Prométheuszt kínozzák, vágják, marcangolják talán a már rég nem létező kárhozottak újra és újra kinövő máját, míg az áldozatok purgatóriumi büntetése le nem jár, hogy aztán új testben visszakerüljenek a nem feltétlenül várva várt életbe? A „szellem dráma” paradox viszonyban van a temető rendezett, meghitt nyugalomával. A hatást fokozza, hogy a művész itt valós, felismerhető helyszínt fest a nem evilági jelenet hátteréhez.

Nándornak a *Strandon – Az első emberpár, 2005.* az egyik legderűsebb műve. Parafrazis ez a paradicsomi „idill”: a vízben a kislány Éva műdelfinen lovagol a játékba feledkezve, miközben a kislány Ádám a parton hatalmas fagyalt mellett ottan várja élete párját. Mit keres a képen egy mobiltelefon formázó gumimatra, vagy egy hattűs-csúszdás vízibicikli? A balatoni nyarak emléket

idézi. A mindenkori Ádámok és Évák ott vannak velünk a strandokon, játszótereken önfeledten játszó gyermekekben. Reinkarnálódnak a röpké, mulékony boldog momentumokban. Az édenkert egy-egy pillanata mindannyiunk gyermekkorában megvan.

Elszabadult az erotikus fantázia Nándor *A Párduc és a pulyka, 2005.* című alkotásánál. Gondolom, rajtam kívül más hímsóvénnak is megindítja képzeletét a kép fő alakja, egy pornómagazinzólt afro típusú, önfeltároló terdeplő nőalak. Mint óriásbolygó körül keringő, becsapódni készülő holdak, a párzásra hívó testet ellipszis pályán közelítő süttész elökészített fejtelten, nyers pulykák keringnek. A cím a nő vállán látható párduc alakú tetoválásra utal, kiemelve testének vadmacskaságát. A fejtelten pulykanyak fallikus jellege utalás a nő „ragadozó” szexuális étvágyára. A nő egyben szimbolikus ősi földanya, termékenységistennő, kozmikus szájha, aki a művész későbbi művein is megjelenik.

Zelinski Tibor
Fotó: Sulyok Miklós

HERCZEG NÁNDOR

Született: 1970-ben.

- 1985-1989 Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola, Budapest
- 1989-1996 Képzőművészeti Főiskola, xfestő- és tanár szak, Budapest
- 1996-1998 Posztgraduális festő szak
- 1992 Fialat Képzőművészek Stúdiója Egyesület tagja
- 1996 Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének tagja
- 2006 Fialat Képzőművészek Stúdiójának tiszteletbeli tagja

Díjak

- 1989 Domanovszky-díj
- 1995 Hermann Lipót-díj
- 1996 Barcsay-díj
- 1997-2000 Derkovics-ösztöndíj

Egyéni kiállítások (2000-tól)

- 2002 Szökőkutak, KFÁMK Galéria, Budapest
- 2004 Őnarckép és Univerzum, Art'otel Carde Rouge Galéria, Budapest
- 2005 A teremtés Univerzuma, K.A.S. Galéria, Budapest
- 2005 Teremtés és Káprázat, MMG Magyar Műhely Galéria, Budapest
- 2006 Tetten ért Káprázat, K.A.S. Galéria, Budapest

Murális munka (secco)

Collegium Budapest, Toldy Ferenc u. 8-10. Budapest. Készült 2000-ben.

- 1 Cselédlepcsők I., II., III. (140x100 pasztel, vászon – 2007)
- 2 Sámándobok I., II., (100x70 pasztel, papír – 2006)
- 3 Holdfény háromszor I., II., III. (100x70 pasztel, papír – 2005)
- 4 R.E.M. I., II., III., IV., V. (100x70 pasztel, papír – 2005–2006)

Fotók: Szalontai Ábel

Novotny
Tihamér

Titokképek az utókornak

Bálint Ádám hagyományújító, különös modernsége

A dolog ott kezdődik, hogy még a neve sem szerepel a Kortárs Magyar Művészeti Lexikon 1999-ben megjelent első kötetében, holott 1979-től megszűnéséig részt vett az ún. Indigo csoport (mely címszó viszont megtalálható a mű folytatásában) Erdély Miklós által vezetett, a kortárs művészet határait kutató és feszegető, az interdiszciplináris gondolkodásra (innen a név!), a „tudományköziségre” és a közvetítő közegek vizsgálatára nagy hangsúlyt fektető „önfejlesztő”, valóban avantgárd beágyazottságú munkájában. [A korrektség kedvéért meg kell jegyezni, hogy a hiányhibát a lexikon internetes változata (www.artportal.hu) azóta már megszüntette, a címszót pótolta.]

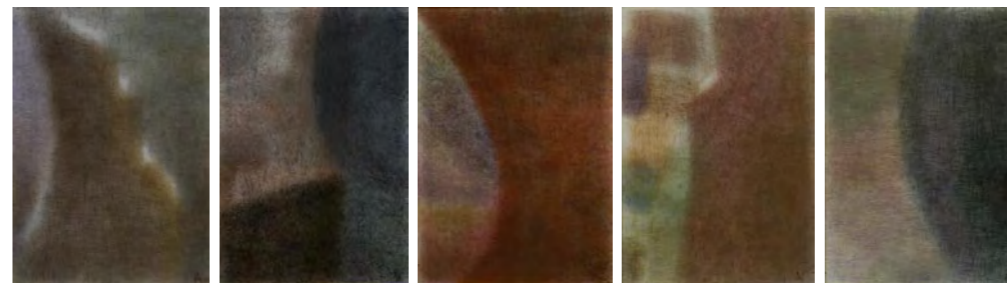
És miért fontos e tény felemlítése? Egyebek mellett azért, mert Bálint Ádám (1957), mint ha minden képteremtő megmozdulásában ezt az interdiszciplináris és intermedialis szemléletet és gondolkodást képviselné a maga sajátos, egyénien magányos, nem egyszerűen értelmezhető és megfejtendő, műtárgyteremtő (!) szellemiségében.

Mint festőművész értőn rajong például C. Monet-ért, azért a művészért, aki a japánok után az európai művészetben is meghonosította és elfogadtatta a képsorozat-készítés gyakorlatát és elméletét; azért az alkotóért, aki utolsó, ún. giverny-i korszakában (lásd a „Tavirózások” és a „Japán híd” ciklusait) eljutott „az absztrakció és a valósághoz kötődő imagináció végső pontjáig”, a külső és a belső kép egy érzelemben gazdag, szemképráztatóan színes jelmezében, színezetben történő összeolvadásáig. Mint képzőművész állandó párbeszédet folytat a kereső-kutató, kísérletező művészek két nagy kultuszfigurájával (is), M. Duchamp-nal és J. Beuys-szal, pontosabban a közízlést és közmegegyezést fel- és átforgató műveikkel, művészetelméleteikkel, szimbolikus-allegorikus anyaghasználatukkal, (anti) esztétikai paradigmáikkal, fogalom-példatáikkal stb.

Ilyen érdeklődéssel a háta mögött nem is csoda, ha műalkotásai szemléletükben, gondolkodásmód-

jukban, filozófiájukban és kultúráltságukban szokatlan alapállásúak, s anyaghasználatukban vagy technikájukban kerülnek a konvencionális megoldásokat. Egy időben például ideografikus írásként, ti. személyes, alanyi fogalomírásként értelmezte a táblaképeket (*Lapok a „Homokkönyvből”*), de készített falra függeszhető, térben megtört, autologizált tematikájú, akrillal, grafittal megmunkált, formázott, absztrakt vásznakat (*Tükör és pajzs*), s használt hagyományos festékek helyett természetes teafozeteket és kötőanyagokkal elkevert, finom szemcsézettességre szűrt, folyékony agyagmassza-féleségeket és papírkivágásokat (*Mandala változatok, Új égtáj felé*) stb. Ugyanakkor nyilvánvaló sorozatainak darabjai, ha nem is bevett értelemben, egyenként és külön-külön az önállóság képviselői is. A sorozatjelleg pedig mindig egy középpontba állított probléma- vagy fogalomcsomag módszeres körüljárásából születik, de a mű kiragadása a ciklusból nem jár elhanyagolással, értelmezhetetlenséggel, mert benne a rész-egész dialektikája érzelmileg és logikailag nem halványul el, sőt összességváltóként kódolódik.

Szigorú elképzelés (koncepció) és körültekintő kigondoltság, szabad képzettségűsítések megengedő tervszerűség és fegyelmezett technikai,

4

anyagi és formai következetesség, rafinált kultúr- vagy művészettörténeti szövegösszefüggésekbe, illetve jelképrendszerekbe helyezkedés és átvitt értelmű vizuális öntörténetírás, kordában tartott érzelmesség és kifinomult érzékiség, realitás és irrealitás, logikai sejtelmesség és éteri anyagtalánítás, derengő fényáteresztő képesség és homályos transzcendencia... Ezek lehetnének régebbi és új munkáinak kulcsfogalmai!

No, meg a képekbe rejtett titkok titkai, s maga a nagy TITOK, amelyért születni és élni érdemes!

Mert érzésem szerint Bálint Ádám újabb és legújabb pasztell műveiben (minő időpocsékoló és korszerűtlennek tűnő magatartás és elképzelés a medializált művészet világában!) ilyen és ehhez hasonló törekvéseket szeretne megragadni és közvetíteni titokfilozófiáján keresztül. Erről tanúskodnak legutóbbi kiállításának sorozatdarabjai is, amelyeket az Artus Stúdió Galériájában állított ki 2007. március–áprilisában. A papírra, illetve vászonra vitt, sokszor ujjal és tenyérrel el- és megdolgolt, s esetenként nyomó-, kaparó-, vagy ütőeszközökkel is alkalmazó, bevalótlan a műfaj megújítására töre pasztellképeinek témái mind-mind a megfoghatatlanságok, a rejtett valóságok, magyarán a külső és belső világok titokdimenzióinak láthatóvá tételével foglalkoznak. A R. E. M. (*Rapid Eye Movement*) sorozat a pszichológiából vagy álomkutatásból ismert,

ti. a *gyors szemmozgással* kísért, elalvás előtti pillanat sejtelmes tünetjelenségeit, homályos látomásait kívánja megragadni. A *Cselédlepcsők* ciklus, amelynek ihletője egy fővárosi fotóinventárium számára készített, több évig tartó munkafolyamat élményanyaga volt, és a *Holdfény háromszor* (*Három lap Li Taj-ponak*) c. triptichon darabjai a keleti alkotási módszerrel és tárgymegközelítéssel (ti. szemlélődés – meditáció – feltöltődés – kitörés) szeretné az emlékképek keltette benyomásokat egy-egy remekívű látomásban, a pillanat örökérvényűségével (valljuk meg, sikerrel!) összefoglalni. A *Sámándobok* sorozat képei vizualizált szellemi utazás, kozmikus tér- és létélménnyé teszik a ma már inkább csak az etnográfiai könyvekből és múzeumokból vagy archív filmfelvételekből ismert egyszerű néprajzi tárgynak és jelrendszerének aurahordozó világát. A *Tükörzödések* ciklusának munkadarabjai is a valóság illékonyágával, megragadhatatlanságával, homályláválásával foglalkoznak.

„Mert most még csak tükörben, homályosan látunk”² – B. Á. titokképek „fest” az utókornak!

- 1 Karin Sagner-Düchting: *Claude Monet 1840–1926 – A szem örömmünnepe*, Benedikt Taschen, 1993, 194. o.
- 2 In.: Pál Apostol levelei a Korinthusbeliekhez I., 13, 12.

Vári Attila FODOR ÚR

Vannak emberek, akiket soha sem szólítottam keresztnevéükön, pedig egy több mint negyven esztendő barátság, talán följogosíthatna erre. Fodor Sándor is közülük tartozik.

Amikor megismertem, 1964 decemberében, még éppen csak harminchat esztendő volt, de mindenki, még a vele egy szerkesztőségi szobában ülő Bálint Tibor, Lászlóffy Aladár, Kányádi Sándor is Fodor úrnak szólította, s mert akkor még nem ismertem annak a szertartásnak az eredetét, amely miatt néhány író „urazta” egymást, természetesen én is így szólítottam, és szólítom a mai napig.

A köztudatban úgy szerepel, mint a nagysikerű Csipike gyermekregények szerzője, de abban az időben, amikor a romániai magyar irodalomban még mindig a szocreál volt a maghatározó, s ez hatványozottan

jelentkezett a prózában, Fodor úr néhányunknak mutatott egy novellát: „A feltámadás elmarad” címűt.

Olyan novella volt, amelynek részleteit felidézni nem is esik nehezemre. Akkor még hallgatótt Sütő, Szabó Gyula nem írta még meg azokat a novelláit, amelyekkel az erdélyi elbeszélők élvonalába kerülhetett. Bodor Ádám még az első közlésig sem jutott, Bálint Tibor éppen régi újságokban tallózott, készülve a *Zokogó majom* megírására.

Nem vagyok skatulyázó fajta, az egyetlen rendszer, amelyet használok, s amelynek nincsenek alrendszerei, az az, hogy szeretem, vagy nem szeretem az illetőt.

Fodor urat nem lehet nem szeretni. Csöndessége, fanyar humora, s az a megértés, amely úgy sugárzik belőle, mint sötétben a fény, arra predesztinálta, hogy ne legyenek haragosai, hogy megjelenésének, amolyan igazi oszt-
rák-magyar úriember jelenségének még az idegen is úgy adózzék, hogy ha nem is tudja, hogy az írók egymás között „úr”-nak szólítják már félévszázada, ő is így nevezze: Fodorúr... Ez nem elírás. Nevéhez úgy tapad e megkülönböztetés, hogy azon csodálkoznék, ha még nem címeztek volna neki ily módon levelet. Fodorúr Sándor, Kolozsvár, Erzsébet út...
Önéletrajzi vallomását olvasva fölsejlik bennem annak a világnak a képe, amelyben Erdély még hasonlított hajdani önmagához. Még polgárai voltak, nem csak lakosai, s e sokszínű világban, az azóta lebontott, karakterétől megfosztott Csíkszeredében egy gyermek még nem arra készül, hogy egyszer majd ő legyen a hiteles tanúja e sosem-lesz világnak.

De lát, meglát és elraktároz mindent. Olyasmint is, ami másnak lényegtelen lett volna, de Fodor úr gyermek és fiatalkorának ezek a hangulatok, ezek, pillanatképek adják meg a szépségét.
Csíksomlyó meghatározó Fodor úr életében, s nem véletlen, hogy az említett novella egy passió különös története. A Jézus és Barrabás között választani kényyszerülő tömeg, abban a széky faluban, ahol a passiót századok óta megrendezik, most a fiatal páter biztatására másként választ, mint eddig, de az egyházi főhatóság nem engedheti meg, hogy valahol, valakik megváltoztassák a történetet. Pünkösdkor újra kell rendezni a passiót, s a keresztre feszített fiatal páter tényleg meghal a kereszten.

Fodor úr sem tudta megváltoztatni a történelmet. Csupán annyit tesz ebben az elidegenedett világban, hogy példát mutat szeretetből, no meg abból, hogy milyennek kellene lennünk. No, nem úrként, hanem emberként.

Az alkotóművészek vagyonáról

Az ÉS április 13-i számában a **Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete** tagjainak címzett nyílt levelet adott közre **Bauer István** elnök, **Tóth József**, a választmány elnöke, valamint **Aczél Géza**, **Bródy János**, **Chochol Károly**, **Pannonhalmi Zsuzsa**, **Sárány Győző** alelnökök mint a MAOE tagozatainak képviselői és **Módos Gábor**, a felügyelő bizottság elnöke. A nyílt levélre a hetilap következő számában reagált a levélben megszólított **L. Simon László** író, szerkesztő, a Magyar Írószövetség tükára. A téma fontosságára való tekintettel az alábbiakban közreadjuk a válasz rövidített változatát.

Az ÉS múlt heti számában olvasható, a MAOE tagjainak címzett nyílt levélben Bauer István és aláíró-társai megtámadták a Magyar Írószövetséget és személy szerint engem. Az aláírók olyan állításokat fogalmaztak meg, amelyek alkalmasak arra, hogy szakmai-érdekvédő-szervezeti munkámat hiteltelenítsék, személyemet a művészársak előtt lejárássák, hiszen mind engem, mind az általam is képviselt szervezetet olyan színben tüntetik fel, mintha mi a művészársadalom érdekei ellenében támadtuk volna meg a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány a MAOE által régóta várt, üdvösnek ítélt átalakítását. Mintha csak az lehetne szakmailag elfogadható, amit a MAOE, pontosabban Bauer elnök úr annak tart. A levél aláírói egyenesen odáig mennek, hogy az állítólagos véleményem párhuzamba állítják Magyar Bálint egykori miniszter 1997-es álláspontjával, „miserint: töröljük el a múltat, de főként a MAOE tagjainak a MAK-ba államosított vagyonukhoz fűződő jogait, és tegyük azt mindenkit, de a titkár úr szerint kimondva-kimondatlanul is, a Magyar Írószövetséget támogató tulajdonná”

Tény és való, hogy foglalkoztam a kérdéssel, a MAKtár című folyóirat 2007. februári számában pl. a következőket írtam: „Úgy tűnik, azok a szervezetek járnak jól, amelyek közvetlenül a költségvetésből kapnak pénzt, ám ennek sem a tagságuk látja a hasznát, hiszen a jelentős költségvetési forrásokat a szervezetek [...] saját, felduzzasztott adminisztrációjukra költik el. Miközben mások – köztük az Írószövetség – éppen a költségvetési megszorítások miatt semmire sem számíthatnak. S a háttérben zajlanak a politika és a pénzügyi machinátorok által generált ügyek, többek között a MAK átalakítása, amely mára már az egyetlen komoly állami művészeti alapítvány maradt, ám ennek ellenére a tervek szerint a jövőben csak a MAOE-t fogja támogatni, függetlenül attól, hogy a költségvetése hosszú évek óta valamennyi adózó állampolgár forintjaiból tevődik ki. Tehát már rég nem jogos hivatkozási alap (erkölcsi, szakmai és jogi

szempontból sem) a szocializmus Művészeti Alapjának ködbe vesző jogutódlási ügye. A közalapítvány vagyonát és forrásait az egész magyar művészársadalom javára kell fordítani, függetlenül attól, ki melyik és hány szervezetnek a tagja. Vagy tessék mindenkinek visszaadni, ami járt, jár neki, például az Írószövetségnek a székházát, s kárpótlást kérünk többek között az IGE (Írók Gazdasági Egylete), a Baumgartner Alapítvány államosított vagyonáért.”

Egy szó mint száz: nem akarom elvenni senkinek a vagyonát sem, ugyanakkor felhívom a figyelmet arra, hogy felelőtlenség hitetgetni, nem létező vagyonnal kecsgetetni művészeket. Már az ÉS címlapján olvasható cím is megtévesztő: Nyílt levél: Mi lesz a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének vagyonával? Sajnos a MAOE-nak nincs vagyon, legfeljebb igénye arra a vagyonra, amit a diktatúra összeomlásakor ugyanúgy nem kapott meg, miként az Írószövetség a székházát. Valóban mindent meg kell tennünk a művészek támogatásáért, így lehet küzdeni a MAK alapítói vagyonának megszerzéséért (ha tetszik: visszaszerzéséért), de jogi értelemben nem lehet hivatkozási alap a rendszerváltást megelőző állapot, mert a kárpótlás és a vagyonrendezés ideje lejárt. Soha sehol nem mondtam, vagy írtam, hogy a MAOE vagyonra legyen az Írószövetség, már csak azért sem, mert mint egykori joghagló és mint a jogállamiság mellett elkötelezett szervezeti vezető, kínosan figyelek a jogilag pontos érvelésre: a MAOE-nak nincsen olyan vagyon, amit az Írószövetség elvehetne tőle. De mielőtt cinikusnak titulálnának, azt is kijelentem, hogy a MAK vagyonára sem jelentettünk be igényt, hogy is tehetjük volna, amikor még a saját székházunknak sem válhatunk – a múltra hivatkozva – tulajdonosává, legfeljebb megvehetjük, vagy ha jól lobbizunk, ajándékba megkaphatjuk. Aki azt állítja, vagy azt sugallja, hogy én más szervezetek vagyonát akarom a mi szervezetünknek megszerezni, az egyszerűen hazudik. Az tény, hogy a közalapítványok sajnálatos kormányzati megszüntetése

kapcsán kifejtettem, hogy ha erre a sorsra jutna a MAK is, akkor a törvény értelmében a vagyonra visszazáll az alapító, azaz az államra. Ha ez bekövetkezne, akkor a szervezeteknek mindent meg kell tenniük, hogy a vagyont, az alkotóházainkat ne kótyavetyéljék el, hanem adják oda a szervezeteknek, az alkotóművészeknek. Ha nem lesz arra politikai szándék, hogy mindent a MAOE-nak adjanak, akkor például Szigliget esetében az Írószervezeteknek (Írószövetség, JAK, Szépirok, FISZ) is lobbizniuk kell az esetleges közös hasznosítás érdekében. De hangsúlyozom, ez fikció, jelenleg nincs ilyen helyzet, s persze azzal is számolnunk kell, hogy a milliárdos vagyonok fenntartásához sokmillió forrás kellene, s a történelem azt bizonyította, hogy a hirtelen ránk köszönt szabadságban a művészek egy része nem éppen a legjobb gazdaként bánt a Művészeti Alap egykori vagyonával, s ennek óriási vagyonvesztés lett az eredménye.

Ez a kérdés azonban független az Írószövetség ügyészségi beadványától, úgyhogy a nyílt levélben annak a sejtetése, hogy az Írószövetség törvényességi kifogásának bármilyen köze lenne a MAK vagyonához, olyan csúsztatás, ami a szervezetek indokolatlan egymásnak ugrasztását szolgálja. Röviden a lényeg: miután az Írószövetség vezetése megismerte a MAK új Alapító Okirat-tervezetét, annak tudatában, hogy e tárgyban a minisztériumnál korábban hiába kezdeményeztünk módosításokat, a MAOE vezetésével pedig semmiről sem tudunk egyeztetni, mivel Bauer úr sosem tesz eleget egyetlen meghívásnak sem (például nem hajlandó részt venni a Művészeti Akadémia által koordinált egyeztető tanács ülésén, ahol az építészektől a táncosokig számos szervezet együttműködik), a szervezetünk vezetése egyetlen megoldást látott: a tárgyban az ügyészséghez fordult. Lépésünkről és annak okairól személyesen tájékoztattam dr. Schneider Márta szakállamtitkár asszonyt, valamint a művészeti egyeztető tanács egyik ülésének résztvevőit. A 2007. február elsején kelt, a Legfőbb Ügyészségnek címzett levelünkben az olvasható, hogy álláspontunk szerint az Alapító Okirat több helyen indokolatlanul kiemeli a MAOE-t mint szervezetet, és annak tagságát az egyéb szervezetek tagságához képest indokolatlanul előnyben részesíti. A Magyar Köztársaság alkotmányának 70/A. § (1), illetve (3) bekezdésére figyelemmel, álláspontunk szerint az Alapító Okirat jelen formájában sérti az egyenlő bánásmód követelményét, ezért alkotmányellenes.

Az ügyészség február 15-én ezt válaszolta: „Egyetérték azzal az álláspontjával, hogy az Alapító Okirat 5.5 és 6.9 pontja törvényességi szempontból kifogásolható. Az ügyészség ezzel kapcsolatos álláspontját az Oktatási és Kulturális Minisztérium részére megfogalmazta. Az ügyészi intézkedést a válasz tartalma is befolyásolja, ezért arról

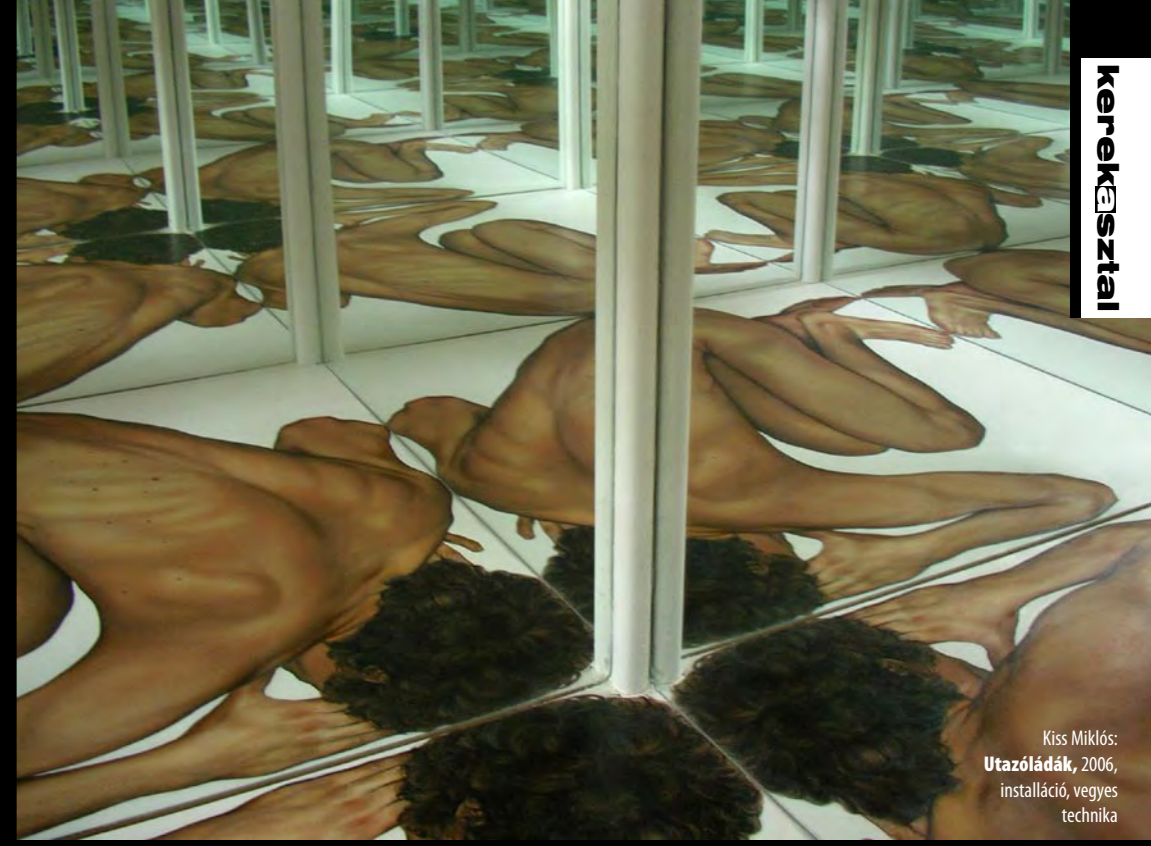
a későbbiekben tájékoztatom.” Várjuk tehát az újabb levelet.

Mi nem akarjuk senki támogatását sem elvenni, sőt a torta közös növelésében vagyunk érdekeltek, valamint az alkotmányosság, a demokratikus normákat figyelembe vevő elosztási elvek, új támogatási rendszer kidolgozását szorgalmazzuk. Azt is diszkriminatív tartjuk, hogy egyedül a MAOE kap a költségvetésből támogatást, míg a többi szervezetnek pályázni kell a működési támogatásáért. Nem mellékesen 2007-ben mi már pályázni sem tudunk, nincs hova, nincs mire. Miközben jó ideje társadalmi és politikai viták folynak arról, hogy programfinanszírozáson és a Nemzeti Civil Alap keretein túl kell-e az államnak támogatnia a társadalmi szervezetek működését, a MAOE Görgy Gábor miniszterége idején még önálló címsoron kapta a támogatását. 2006-ban, amikor a szépiroktól a táncművészekig mindenki csak decemberben kapta meg a megalázóan megkurtított működési támogatását, a MAOE ötvenmilliót kapott a minisztériumtól, s további 32,8 milliót a közalapítványtól (persze ezen felül még vannak saját bevételei és egyéb pályázati pénzei is, például a Hungartól stb.). Az információim természetesen nem a MAOE-tól származnak, mert mint tag soha semmiről sem kapok tájékoztatást (ennyit a nekem felrótt jogokról és kötelezettségekről), hanem a minisztérium és a MAK nyilvános adataiból tájékoztattam. Állítólag a MAOE nem tudja a 2006-os, 160 millióra tervezett költségvetésében is héttalival szereplő tájékoztatóját megjelentetni, mivel nem kap a MAK-tól elég pénzt, pedig a valóság az, hogy az előző közalapítványi kuratórium leköszönésének évében, 2001-ben még csak mindösszesen 39 millió forint állami támogatást kapott az egyesület, a már említett tavalyi 82,8 millióval szemben. Dr. Ferenczy-Nagy István, a MAK kuratóriumának elnöke szerint „a művészársadalom joggal gondolhatná, a többletből a MAOE művészeket támogattott. Nem így történt. Az apparátusa költségei nőttek. 2002-ben 49 millióba került az apparátus, a művészeti tevékenységre 29 millió jutott. 2003-ban már 145 millió forint állami támogatásból a MAOE »elműködik« 88 milliót, a művészetre 57 milliót szánt.” (MAKtár, 2006/3.) Hol a pénz, elnök úr, hol az az irdatlan mennyiségű pénz, amit évről évre megkapnak, s elköltötenek? Valóban a MAKtár című lap miatt nem tud kiadni a MAOE egy tisztességes körlevelet? És miért nem tudnak időben elszámolni a MAK-tól kapott támogatással? Sőt az általam átnézett nyilvános jegyzőkönyvekből az is kiderült, hogy a kuratóriumnak utólag kellett kiírást és szerződést módosítania ahhoz, hogy egyáltalán be tudják fogadni a MAOE elszámolását. A tavalyi elszámolásuknak a hiányosságait pedig valamennyi kurátor megszavazta, nem csak az Önök által említett, távozó kuratóriumi többség.”

És mindez teljesen független a művészek nyugdíjától. A nyílt levélben abban a kontextusban, ahogy Bauerék az Írószövetség ügyészi beadványát „súlyosan etikátlan lépésnek” titulálják, gyakorlatilag azt sugallják, hogy ezzel a lépésünkkel mi még a nyugdíjat is veszélyeztetjük, miközben a MAOE a nyugdíjhelyzet „megoldásáért még ma is küzd”. Valójában a 117/1992-es kormányrendelet megalkotása óta a (köz)alapítvány fizeti a nyugdíjat (és nem az egyesület, ahogy azt sokan hiszik, köztük sajnos olyanok is, akik nem nézik meg rendesen a kifizetési cédulát, vagy nem is értik az alapítvány-egyesület sajátos kettősét). 2003-ban pedig – éppen a támadott MAK-kuratóriumnak köszönhetően – az állam garanciát vállalt arra, hogy a költségvetésből biztosítani fogja a nyugdíjak fedezetét. Én a diktatúra éveit alatt még gyerek voltam, de tisztelem annyira az idősebb művészkollégákat, hogy a magam eszközeivel mindent meg fogok tenni e juttatások megmaradásáért, illetve amennyiben megoldható, a rendszer kibővítéséért; tudtommal ugyanezért küzd a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége is.

Nem tudom, meddig lehet kihasználni, hogy a művészársadalom nagy része járatlan jogi és közgazdasági kérdésekben, hogy meddig lehet még a köztestület létrehozásának ígéretével hiteltelíteni a MAOE tagjait, amikor minden felelősen gondolkodó szervezeti vezető tudja, ennek sem korábban, sem a belátható közeljövőben nincs politikai realitása. Művészársaim gondoljanak csak arra, hogy a Makovecz Imre vezette Művészeti Akadémiának sem sikerült köztestületté válnia az Orbán-kormány idején, s hogy a közelmúltban milyen – elsősorban költségvetési nehézségekkel indokolható – politikai támadások érték a köztestületként működő MTA-t. Bauer István egyszer személyesen mondta nekem, hogy milyen jó lesz, ha majd a MAOE ügy megerősödik, hogy ő fogja osztani a szervezeteknek a pénzt, Csaplár Vilmos, a szépirok elnöke pedig a múlt héten szerencsére újra elkezdett, jó hangulatú és konstruktív irodalmi szervezeti egyeztetésen a legjobb szándékkal mondta – Bauer után szabadon –, hogy az is jó volna, ha a MAK-tól a MAOE-n keresztül kapnának a szervezeteink működési támogatást, ne akarjunk mi a közalapítványtól közvetlenül pénzhez jutni. Milyen demokrácia-felfogást mutat ez, kedves Bauer úr, amikor végre szabadon alakulhatnak szervezetek, és bárki szabadon eldöntheti, hogy ízlése és értékrendje szerint kihez csatlakozik, ha már szervezeti tag akar lenni? Mi ragaszkodunk ahhoz, hogy esélyegyenlőség legyen, s hogy az állam és annak (köz)alapítványai a hasonló státusú szervezeteket (értsd: magánszemélyek szabad akaratából létrejött, törvényesen működő egyesületeket) ugyanazon elvek alapján, külön-külön, saját jogukon támogassák.

L. Simon László

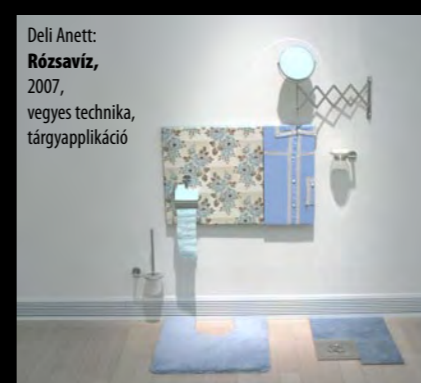
Kiss Miklós:
Utazóládák, 2006,
installáció, vegyes
technika

Sipo Eszter:
Vászon szoknyában,
2005, olaj,
vászon

Orbán Gergely Kristóf:
Prince,
2005,
installáció,
papír, karton, tus,
tempera, létra

Deli Anett:
Rózsavíz,
2007,
vegyes technika,
tárgyapplikáció

Horváth Dániel: Lego II., 2006, olaj, vászon

Az idei Essl-DÍJ

A Ludwig Múzeumban április 20-án adták át az Essl-díjakat. Az Agnes Essl és Karlheinz Essl által létrehozott Essl Gyűjtemény, ma Európa legfontosabb 20. és 21. századi műveket bemutató gyűjteménye. E rangos, kétévenként kiosztásra kerülő művészeti elismerést – mely nem kis anyagi támogatással jár (4000 és 3000 euró) – 2007-ben második alkalommal ítélték oda közép-kelet-európai képzőművészeti hallgatóknak. A fődíjat Albert Ádám, a második díjat Horváth Dániel vehette át.

A pályázatra több mint 100 alkotás érkezett, előszűrés után 10 műből választotta ki a nemzetközi zsűri a győzteseket. Műfaji megkötöttség nem volt, így bármilyen alkotással pályázhattak a hallgatók. A cseh, horvát, magyar, szlovák és szlovén jelöltek először saját országukban állítanak ki, 2007 decemberében pedig a klosteneuburgi Essl Gyűjteményben rendeznek nagyszabású kiállítást a nyerteseknek.

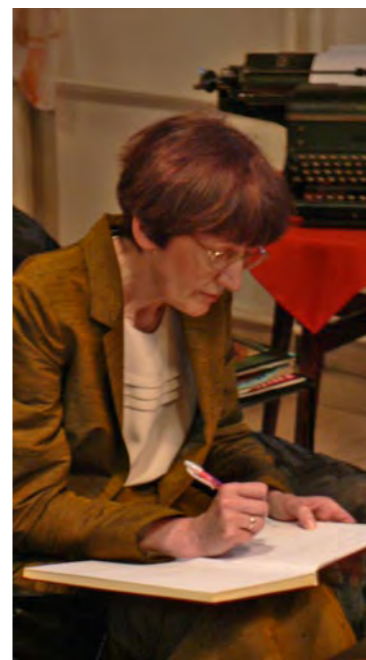
A zsűri és az Essl házaspár az idén először Budapesten különdíjat is adott Sipo Eszternek és Kiss Miklósnak, amely kiállítási lehetőséget jelent számukra a nyertesekkel együtt Klosteneuburgban.

A május 20-ig látható tárlaton kiállító 10 művész: Adamkó Dávid, Albert Ádám, Borsos-Lőrinc Lilla, Deli Anett, Horváth Dániel, Kiss Miklós, Szigeti Gábor-Kiss Miklós, Orbán Gergely Kristóf, Sipo Eszter, Tarr Hajnal.

„A magyar alkotóművészet minden nehézség ellenére él”

Sólyom Erzsébet látogatása a MAKTár Klubban

Zalán Barbara, Mensáros- Csegey- és Gellért Sándor díjas szavaló előadásával kezdődött áprilisban a MAKTár Klub ünnepi rendezvénye, amelyen a szervezők vendégül látták a januárban megrendezett Metrókiállítás résztvevő művészeit. A vendégek megtekinthették Varga László „Hommage à Franz Kafka” című kiállítását. A Klub ülését megtisztelte jelenlétével Sólyom Erzsébet a kiállítás fővédnöke és Béres Klára a kiállítás támogatója. Sólyom Erzsébet asszony az alábbi szavakkal köszöntötte az alkotókat és a szervezőket:

„A tavalyi Arany János utcai Metrókiállítás kapcsán ismertem meg a Magyar Alkotóművészeti Közalapítványt, és annak élmenye alapján váltam el idén is a fővédnökséget. (...) A MAK működése azt bizonyítja, hogy a magyar alkotóművészet minden nehézség ellenére él. Mindenki ismeri az alkotók egzisztenciális problémáit, az anyagi hiányt és a pénzért való küzdelmet, a különféle csoportosulások viszonyát és így tovább. Az egyik MAKTár-ban nyilatkozta egy művész, hogy azért nem jár művészeti körökbe, mert ott csak a pénzről beszélnek. Ez egyrészt érthető – másrészt mégsem hiszem, hogy bárki visszasírná az egykori Művészeti Alap biztonságos és államilag cenzúrázott világát. Inkább arról szólnék, hogy ilyen háttérrel is milyen nagy teljesítmény születik. Tanúskodik erről a MAKTár, mint „összművészeti folyóirat”. Ebből a kiállítás óriási gazdagsága látszik, rengeteg művész mutatkozik be – alkotásokkal és interjúkkal, működik a kritika, ébren tartják a hagyományt az előző nemzedékek előtti tisztelgéssel. Vagyis gratulálok a MAKTár sokszínűségéhez, jó szerkesztéséhez. Tudva persze, hogy ez csak a művészeti élet egyik lenyomata, de a tájékozódáshoz nagyon hasznos.

Mivel a Metró-kiállítás fővédnökségét vállaltam el, külön méltatni szeretném az ötletet. Ma minden múzeum nyitni akar, levetni a szinte templomi, művi, túlságosan szertartásos ünnepélyességet. De azért annak ellenére, hogy sok érdekes, interaktív programmal várják a múzeumok a látogatókat, oda csak kevesek mennek el. Ezért volt nagyon nagy ötlet a művészetet kivinni mondhatnám a legközönségesebb helyre, és a reklámhoz szokott közönséget meglepni mai művekkel éppen a reklám helyén. A metrózók jelentős része egy hónapig ismételt látja a képeket, olvassa a nagyon jó irodalmi idézeteket. A mozgólépcsőn szinte kényszerítve van rá. Mélyen egyetérték azzal a felirattal, hogy „igényt csak igényt támasztva lehet teremteni”. Ez szinte forradalmi program a mindig a közönség-igényre hivatkozó igénytelen médiával szemben.”

A Klub hagyományához híven ez alkalommal is kiállítás nyílt a Klub számára helyet adó Írószövetség székházában. Tóth Mariann, fiatal zongoraművész ragyogó játékát követően Varga László grafikusművész „Hommage à Franz Kafka” című tárlatát Kalász Márton, az Írószövetség elnöke nyitotta meg.

A Metrókiállítás anyagát magába foglaló reprezentatív kiadványokat dr. Ferenczy-Nagy István, a MAK kuratóriumának elnöke adta át a művészeknek, akik ezt követően a következő évi kiállításra ajánlottak maguk helyett alkotókat, ezzel is tovább szélesítve a bemutatott művészek sorát.

Kafka: A per – 31x38 cm, litográfia

Büropolisz – 80x70 cm, tollrajz

Kafka: A vonat utasai – 70x100 cm, fotográfia

Hommage à Franz Kafka – 70x100, vegyes technika

Kafka: Vágy, hogy indiánok lehessünk – 30,5x50, vegyes technika

Kafka: Levél Apának – 29x41 cm, vegyes technika

Kafka: Az átváltozás – 70x100, vegyes technika

Kafka: Jelentés az Akadémiának – 50x70 cm, vegyes technika

Kafka: Az ítélet – 70x100 cm, vegyes technika

Sürgősségi ellátás Válasz Bauer István nyílt levelére

Olvastam. Ismét olvashattam.

Az embernek nincs is igazán kedve megszólalni. Bauer Elnök úr írása (ÉS 51. évf. 15. szám) szomorú dolgokról tudósít. Az egyik legszomorúbb az, hogy a MAOE ismét – most már évek óta permanensen – bajban van, csak akadozva tudja ellátni feladatát. Nekem nem áll szándékomban ez alkalommal (azt már tavaly megtettem a MAKTár márciusi és áprilisi számában) az okokat felsorolni, másokra mutogatni pedig végképp nem. Egy szóban megfogalmazható, amit gondolok: sajnálom.

Sajnálom, hogy a MAK kuratóriumának minden igyekezete kevésnek bizonyult a MAOE vezetője számára. Sajnálom, hogy kevés volt az a 39 millió forint, amivel ez a kuratórium megduplázza az egyesület korábbi támogatását. Sajnálom, hogy nem tudja értékelni azt, hogy a minisztérium által adott 50 millió forint felett, zártkörű, meghívásos pályázat útján a tavalyi évben a MAK 32,8 millió forint további támogatást nyújtott. Sajnálom, hogy Bauer Elnök úr nem tud örülni annak, hogy a közalapítvány vezetése elérte, hogy a kormány garanciát vállaljon a nyugdíjak kifizetésére. Ez úton is szeretném megnyugtanni az érintett művészeti nyugdíjasokat (Bauer úr levelét követően sokan kerestek bennünket félelmeikkel), hogy sem a MAOE, sem a MAK helyzete nem befolyásolja a nyugdíjaik kifizetését, így azt természetesen a továbbiakban is megkapják. Sajnálom, hogy Ön nem támogatta a MAK nyugdíjszabályzat tervezetét, amelynek elfogadása esetén az ún. 40 év alattiaknak most nem az Alkotmánybíróságnál kellene keresniük igazukat.

Sajnálom, hogy nem tudott örülni annak, hogy a MAK által üzemeltetett és az Ön egyesületének tagsága által használt alkotóházak és más ingatlanok szinte mindegyikén – hosszú évtizedek után először – összességében 300 millió forint értékben felújításokat, korszerűsítéseket végeztünk. Sajnálom, hogy annak sem tudott örülni, amikor a művészek és a MAOE tagságának (!) az akkorinál jelentősen szélesebb köre számára szeretnénk volna elérhetővé tenni az alkotóházak adta lehetőségeket. Sajnálom, hogy a 21. században az on-line rendszer ekkora bonyodalmat okozott Önöknek. Sajnálom, hogy úgy érzi, még ki sem fizetett (tehát meglévő), s az Ön cikkéből is kiérződő indulatok miatt távozó kollégákra hárítja a MAOE múlt és jelenbeli problémáit. Ezeket a felvetéseit értem (és sajnálom), hiszen nagy számokkal lehet dobálózni, s ezzel lehet hatni a nagyon szorult helyzetben lévő művészek érzelmeire, arról pedig miért is kéne tudniuk, hogy még a mai napig fennáll annak a lehetősége, hogy ezekre a kifizetésekre ne kerüljön sor. Lehetséges például egyeztetni (nem ukázokat adni), tárgyalni. Talán még most sem késő.

Sajnálom, hogy nem tudja elfogadni már lassan 6 éve az Ön felé nyújtott kezét. Sajnálom, hogy saját problémái elterelik figyelmét a művészek érdekében kifejtett munkától. Épp ezért sajnálom, hogy Ön szerint „nem kell” a MAK-nak megszerveznie az Arany János utcai metrókiállítást, ahol idén 58 kortárs művész mutatkozott be jelentős érdeklődés és figyelem mellett. Sajnálom, hogy nem látja a lehetőséget abban, hogy a Köztársasági Elnök Úr felesége, Sólyom Erzsébet asszony fővédnökséget vállal egy az alkotóművészet érintő kérdésben. Higgye el – mi beszélünk vele – nagy örömmel tette, s talán további szerepvállalásra is lehetne kérni, ami nem kevés támogatást, reflektorfényt jelenthetne akár a MAOE minden tagja és vezetése számára is.

Most kezdődött el a napokban a Szentendrei Régi Művésztelep felújításának első üteme – tekintettel az ott megrendezendő nemzetközi konferenciára – s ez újabb 275

millió forint beruházást jelent. Bízom benne, hogy ebben a kérdésben számíthatunk az Ön partnerségére, hiszen közösen lobbizva a miniszter úrnál – akihez, mint cikkéből is kiderült bejáratos és fellépése eredményes – elérhetnénk, hogy a hiányzó összeget, amelyet, mint „később meghatározott feladatra” már elkülönített, meglévő(!) keretet erre a fontos célra fordíthassuk.

Azt ugyan nem értem mit ért az alatt, hogy a MAKTár újság kulturpolitikát csinál, de sajnálom, ha ezt gondolja, hiszen kortól, lakóhelytől, stílusirányzattól függetlenül fóruma lett ez a lap a hazai kortárs művészeti életnek (s főként, a MAOE tag művészek számára, előbb-utóbb, szinte mindenkinek sorra kerülhet). Felmérések (Sonda Ipsos 2006), valamint a lapért jelentkezők száma is bizonyítja, hogy a művészek szívesen veszik kezükbe. Sajnálom, ha nem tudja pontosan mennyibe is kerül a lap, hiszen a kuratórium határozatait ismeri, azokat is, amelyben az újság támogatásáról döntötünk. Nincs bevallott és nem bevallott összeg. Postázással együtt nettó 136 forintba kerül a lap egy példánya. Egy művész ré-

szére ennyit szánni nem Istentől elrugaskodott tett, pláne, ha 11 ezer példányban ismerhetik meg az olvasók az alkotókat, és a művészek egymás munkáit. Sajnálom, ha sokallja. Talán ezért is nem fordult írása közlésével a szerkesztőséghez, pedig a tavalyi évi tapasztalatai megnyugtathatták volna, hogy közlésre kerül. Csak az olvasók tájékoztatása miatt: semmiféle összefüggés nincs a MAKTár újság és a MAOE Tájékoztató megjelenése között. Korábban 7, ebben az évben 8 millió forintot tervezett Ön erre a célra (a 2006 évi 2 megjelenést tekintve ez 514 Ft/db), s a továbbiakban is fenntartjuk 2005-ben tett ajánlatunkat, miszerint szívesen kipostázzuk a MAKTárral együtt a MAK költségén, hiszen nem csekély összeg 6800 borítékot feladni.

Tudom és sajnálom, hogy az Ön által vezetett egyesület évről évre egyre súlyosabb problémákkal küzd. Azonban a közalapítvány lehetőségei is végesek. Volt év, amikor 16, volt, amikor 21 millió forintot tudtunk egyszeri, év végi nyugdíjsegély kifizetésére szánni, az egyesületnek nyújtott támogatás mellett. A jelen problémáit is értem, ezért is

tettem ideiglenesen intézkedést arra nézve (az Ön cikkének megjelenését követően, bár nem attól „felbátorodva”), hogy legalább az alkalmazottak bérét ki tudják fizetni. Ön is tudja, hogy amíg a tavalyi évben nyújtott 32,8 millió forintos támogatás elszámolása nem kerül elfogadásra, addig pályázati úton törvényileg lehetetlen további pályázati támogatást nyújtani. Úgy gondolom, a kuratórium az elszámolás elfogadása érdekében minden tőle telhetőt megtett. Utólag több ponton is módosítottuk a szerződést, csak végre el lehessen fogadni az Önök elszámolását. A labda már hónapok óta nem a közalapítványnál pattog.

Sajnálom, ha azt gondolja, hogy a kuratórium, az igazgató, a minisztérium, a miniszter, vagy más művészeti szervezetek (mindenkit nem szeretnék felsorolni) akadályozzák évek óta az Ön munkáját. Bízom benne, hogy eljön a közös cselekvés ideje. Sajnálom, hogy ezt a cikket meg kellett írnom... Önnek.

Dr. Ferenczy-Nagy István
a MAK kuratóriumának elnöke

Két korszak határán

E hasábkon már többször jeleztük, hogy a köztudatból – egy-két „érettségi tétel”, pl. Mikszáth és Jókai kivételével – gyakorlatilag eltűnt a forradalom és a Nyugat közötti korszak irodalma.

Vajda János kicsit jobban járt, mint mondjuk Ambros Zoltán, Petelei István, Asbóth János vagy Justh Zsigmond: az, hogy létezett egy ilyen nevű költő, aki szerelmes volt valami Gina nevű nőbe, ott van a tudat mélyén – az azonban, hogy Vajda az egyik legfontosabb „kapocs” volt a Petőfi-féle nemzeti-hazafias (közéleti) költészet és a nyugatosok szubjektív (alanyi) lírája között, kevesen értik.

Életműve (amely korántsem merül ki a lírában, de erről később) talán pont ezért kerülhetett esztétikai vákuumba a magyar irodalomtörténetben: az általánosnak tekinthető felfogás szerint Vajda egy-két verstől eltekintve (*Húsz év múlva*, *A vadli erdőben*, *Az üstökös*, *Nádas tavon*, *Harminc év után*) nem alkotott hatalmasat – amivel csak az a gond, hogy nem saját korában és saját korához mérik.

Ha azonban a kérdést úgy tesszük fel, hogy melyik költő életműve a legsúlyosabb az irodalom elveszett fél századából, alighanem Vajdára esne a választás.

Költészeti pályáivének különlegessége, hogy a versekben végigkövethető nemcsak személyiségének, de esztétikájának, sőt kis túlzással az egész magyar lírának a változása a forradalomtól a századvégig. Vajda, aki kezdetben Petőfit vallotta mesterének (mindössze négy évvel volt fiatalabb nála!), gyűjtő hangú – már igencsak komikusnak tűnő – hazafias, „petőfieskedő” versekkel indult, viszonylag fiatalon.

Zsengéi a legnagyobb jóindulattal sem nevezhetők figyelemre méltónak: sokkal inkább a korszellem hagyta rajtuk a nyomát, mint a költő. Vajda lelkialkatától – ez később derül ki – valójában elég messze állhatott ez a fajta költészet, sokkal inkább jellemezte valamiféle mélyfilozófiai, lélekbuvár attitűd, mint a Petőfi-féle heveskedés.

Ez nem azt jelenti, hogy ne foglalkoztatták volna a közéleti kérdések: hogy milyen mélyen értette és elemelte korának visszasságait, az politikai tárgyú esszéiből, cikkeiből derül ki, amelyek az életmű mára sajnos teljesen ismeretlen darabjai.

Vajda 1848-ban önkéntesnek állt a honvédségbe. A forradalom bukása után besorozták az osztrák hadseregbe. Hazatérése után Kiskunhalason talál munkát: 1854-ig a helyi földbeclési hivatalnál dolgozik. Huszonhét éves, amikor végre Budára költözik, és elköveti élete egyik legnagyobb hibáját (a magyar irodalom szerencséjére): beleszeret Kratochwill GeorGINÁba (más források szerint Zsuzsannába).

Georgina viszont nem az elérhetetlen múzsa volt, akire a Gina-versekből asszociálnánk. A súlyos igazság az, hogy a hölgy, akiért Vajda haláláig epkedett, inkább valamiféle korabeli vampnak tekinthető, aki húszévesen, miután szépségével és kegyetlenségével tönkrevágta a budai ifjúság szívet-javát, Bécsbe költözött, ahol is abból élt, hogy egy elég idős Esterházy gróf (egyres források szerint Mihály, más források szerint Lajos) szeretője volt. Kalandos életét elszegényedett cirkuszi műlovarnokként fejezte be.

Különös, hogy egy időre Vajda is Bécsbe kényszerült – de nem a nő, hanem politikai nézetei miatt. Két leghíresebb röpiratában, az *Önbírálatban* és a *Polgárosodásban* (mindkettő 1862-ben jelenik meg) keményen ostromozza a magyar társadalmat és a kiegyezést, illetve a társadalom demokratikus átalakítását sürgeti. Későbbi írásaiban is vissza-visszatérő elem a polgárosodás, az „európaiasodás” és a szabadságjogok kiterjesztésének követelése.

Vajda, aki anno a kiegyezést követelte, 1867 után teljesen szembefordult a Deák-párttal: kegyetlenül és okosan elemzi, hogy maga az egyezés nem ér semmit az ország felemelkedése szempontjából addig, amíg radikálisan meg nem változik az archaikus, előjogokon alapuló (Vajda szóhasználatával „arisztokratikus”) magyar társadalm szerkezet, amely a valódi fejlődés legnagyobb gátja. („Mondjátok ki, hogy itt minden embernek dolgoznia kell” – követeli egy helyütt.)

Annak, aki csak egy kicsit beleásta magát a korabeli történelembe, nagyon is világos, hogy a „szabadelvű demokrata” Vajda miről beszél: az 1867-től az első világháborúig tartó időszakban, a sokat emlegetett békeévekben valójában Magyarország saját elitje akadályozza meg, hogy elkezdődjenek azok a folyamatok, amelyeknek köszönhetően megszűlethet az anyagilag erős, szellemileg igényes középosztály.

Magyarország dzsentriország akart maradni. Az újat, az európaiat sem politikailag, sem esztétikailag nem tartotta kívánatosnak. Gyulai Pál, az akkori irodalom Aczél elvtársa részben cikkei, részben az egyre inkább a szimbolizmus felé hajló lírája miatt nem kívánatosnak nyilvánította Vajdát, aki hivatalnokként, fordítóként, politikai lapok névtelen szerzőjeként kereste a mindennapit. Végül a mára szintén elfelejtett Kemény Zsigmond (ja, az a Zord idős) próbált neki segíteni: 1870-ben mégiscsak rendes tagjának választotta a Kisfaludy társaság.

1872-ben, tizenkét év hallgatás után jelenhettek meg „Kisebb költeményei” – természetesen Gyulai mindent megpróbált, hogy ez ne történhessen meg –, de a kötet visszhangtalan maradt. (Pontosabban agyonhallgatták.)

Vajda ezután tovább vergődik: álnéven ír, fordít, politikai röpiratokat tesz közzé. 1876-ban saját költségen adja ki Újabb költeményeit. Nekimegy a sajtó.

Az 1880-as években végre elismerik: 89-től évdíjat kap a kultuszminisztertől, 95-ben pedig maga rendezheti sajtó alá összes költeményeit.

Hiába a késői siker: Vajda megkeseredett és magányos emberként halt meg 1897 januárjában.

1908-ban a *Holnap* című antológia fiatal költői – többek között Ady Endre, Babits Mihály és Juhász Gyula – az ő emlékének ajánlják a kötetet.

Persze magára vessen: mint tudjuk, az is bolond, aki poétává (vagy profétává) lesz Magyarországon: ha az „órádon már holnap van”, nézz szét – körülötted kétszáz éve tart a tegnapi...

Péntek Orsolya

Ártatlan nők (2004-2006) részlet
Safi szeme (2005) részlet
Sweet home (1985) részlet
Motus, Motus-Hommage a kultuúrának (2001) részlet

Az ötven évvel ezelőtt Franciaországban letelepedő festőművész közel 70 alkotását mutatja be Debrecenben a MODEM április 13-tól június 3-ig. Ez az első alkalom, amikor Magyarországon a világhírű alkotó egész eddigi életművét kiállítják, amelyre nemcsak a magyar, de amerikai, francia és olasz magángyűjtemények is kölcsönadták a nagyközönség számára nem hozzáférhető, féltve őrzött képeiket. Ezek a művek együtt még sehol sem voltak láthatóak. Sándorfi István első magyarországi gyűjteményes tárlata így átfogó képet nyújt festői útjának valamennyi időszakából.

Sándorfi István életmű-kiállítása A test színeváltozása

Bár a műkritikusok gyakran sorolják Sándorfit a hiperrealista festők közé, ő magát nem tekinti annak. Az aprólékos gonddal és bravúros technikai tudással festett képeken valami mindig „hibádzik”, egyes részletek – egy-egy szándékosan elmázolt kéz, elmosódó lábfej – megtörik a mű egyébként tökéletes fotószzerű hatását.

Sándorfi István első rajzait 8 évesen készítette, tizennyolc éves volt, amikor iskolai rajzaiból megrendezték első kiállítását egy párizsi galériában. Alkotói pályájának első évtizedében – többek között – beleközt festett csendéleteket vitt vászonra. Realista festőként a külsőséget, a külsőség látványát kívánta felhasználni arra, hogy a testbe való betekintéssel belső dolgokat mutasson be. Több mint 15 évig – praktikus okokból – egyetlen személyt használ modellként: önmagát. Ezek a képek gyakran kifacsart, megkötözött tagokkal, torzóként, bekötött szem-

mel, avagy oda nem illő tárgyakkal – fültszítóval, zsinórral, melltartóval, megrendezett, szcenikus pozitúrában ábrázolják alkotójukat – azonban ebben az esetben is tévedés lenne egyszerűen csak önarcképekről beszélni. A 80-as években az önarcképek mellett már egyre gyakrabban festett női aktokat és csendéleteket, melyek 1988-tól festményei fő témájává váltak. A tematikus váltás egyik ösztönzője volt az is, hogy megelégette a róla tévesen feltételezett agresszivitást: „ezek után a tragikus képek után nem akartam már ilyet, elhatároztam, hogy ahelyett, hogy tragikus, komor képeket festenék, vagyis magamat, nőket fogok festeni, mert azokat nem tudom szétbontani – úgyhogy azóta nőket festek.”

A tárlat alkalmából jelent meg a Maklár Artworks és a MODEM közös kiadásban egy 350 oldalas könyv, amely a művész eddigi életművét mutatja be. Az életrajzi és a szakmai útról szóló szövegek mellett a művész pályáját 252 reprodukcióban mutatja be: a kezdeti alkotásaitól a legutóbb készült festményekig szinte minden jelentős képet megismerhet az érdeklődő.

Tágra zárt világ

Lanczkor Gábor egy emberi szemmel szinte felmérhetetlenül kitágított világba zárja verseit. Ebben az időben és térben egyaránt igen tág keretek közé „szorított” világban egy olyan idő-, illetve térélmény fogalmazódik meg, amely emberi, személyes léptékekkel fölmérve aligha megközelíthető. Egy olyan dezantropomorfi világlátás ez, amellyel azonban e személyes léptékek állandóan szembesülnie kell.

A *Tiszta ész* címmel 2005-ben jelent meg Lanczkor Gábor első kötete, második könyve, a *Fehér daloskönyv* pedig már olvasható az interneten. Tudatos szerkesztésű, zárt, lekerekített művek ezek, zárt, lekerekített ciklusokkal, zárt, lekerekített versekkel. Ennek érzékeltetéséhez elég megnézni *A tiszta ész* szerkezetét, melynek első ciklusa, különösen a nyitóvers, az eredet problémáit járja körül, az utolsó pedig a *Rekviem* címet kapta. Egy teljes életút lehetne ez, ehelyett azonban inkább az utazás körül előtérbe, utazás az ókortól napjainkig, a latin-olasz és a keleti-indiai kultúrkörben egyaránt.

Az utazás során feltöredezik e világ zártsága, ez nemcsak a megidézett különböző szerzőknek és kultúrköröknek, az intertextuális utalásoknak köszönhető. Ezeknél hangsúlyosabb a saját versek ártírt változatainak újabb és újabb megjelenése a kötetekben. Ezek ugyanis nemcsak egy cikluson belül variálódnak, átívelik a ciklusokat, sőt a köteteket is. Azt lehetne mondani, hogy folytonosságot teremtenek a két kötet között, ha nem épp a linearitás megtörését szolgálnák ezek az ismétlődések, amelyek azonban sohasem tökéletesek, inkább a korábbi verziók újraírásának tűnnek – megtörve ezzel az örök visszatérés körkörös szerkezetének szabályosságát. E szabálytalanságot erősíti az is, hogy noha a *Rekviem* (amely szonettciklusként szabályosságával is kitűnik a kötetből) egy erős lezáró gesztust jelenít meg, mivel a záróvers – szonett helyett *Communio* címmel pusztán ennyi olvasható: „Nincs áldozás.” – mégis a ciklus és a kötet töredékessége hangsúlyozódik.

E töredékesség jellemző a kötetek idő- és térszerkezetére is. Csupán az emlékezet töredékeiből, a térkép megvilágított foltjaiból rajzolódik ki valamiféle kép. Am több ez a töredékesség pusztá hangsúlyozásánál. A töredékesség elsősorban az erős lépték- és nézőpontváltások által jön létre, a töredékek ezek szembesítését szolgálják. (Ezt a második kötet mégis érzékelhetőbbé teszi – gyakran provokatív hangú – stílusúréseivel, jó példák erre *A kis rozsdafarkú* és az *Ahol az agavék* című versek váratlan hangnemműltásai.)

E szembesítés számára a legtagabb perspektívát a természet nyújtja – a személyes létet egy tőle alapvetően különböző lét felé orientálja: „A földből víz / bugyog; kocsonyás / iszapon árad, / vörösen kicsapva // a vízfolyás / martjain a föld / oldott ásványait: / vonulunk pokróccal, // hátizsákkal”. Az ásványi lét felé való nyitottság az időkezelés egyéb formáit is átértelmezi: az idő nemcsak a kőbe vésett feliratok, a kőből kialakított formák – mint az emlékezet töredékei – által jön létre, hanem mintha benne lakna már a kőben magában is.

Mindazonáltal ez az időfelfogás – ahogy az egyéb mérhetetlenül nagy, illetve kicsi léptékek is – korántsem közvetlenül megtapasztalható élményként állnak elő. Ami megtapasztalható ebből, az pusztán a szembesítés, épp ezért kerül ez előtérbe, és épp ez idézi elő e megjelenített világ zártságának érzetét. E versek mindig két nézőpont határán keletkeznek, a határ pedig korántsem tűnik átjárhatóknak; ami a határon túl van, arról csak sejtéseink lehetnek:

„azt írtam, hogy amint egy cethal vitte el / baljóslatú napon, a Jáva-tengeren / egy rég halott szigonyosnak a szigonyát, / viszi, és hogy mi visz október éveken át, // mint a szigonyt testében óriási cet, / mig száz hajót indít útjára Nantucket, / csak sejtjenem lehet, / mint azt a Blance-fokot, – / ki a vak testmeleghez így hozzászokott.” (Szigony – Fehér daloskönyv)

Lanczkor Gábor 1981-ben született Székesfehérváron. Versei az Élet és Irodalomban, az Alföldben, a Holmiban, a Bárkában, a Parnassuszban, valamint a Szép Versek 2003 antológiában jelentek meg. Első kötete 2005-ben jelent meg a JAK/L'Harmattan gondozásában, *A tiszta ész* címmel. 2006-ban *Gérecz Attila-díjat* kapott.

Szivák-Tóth Viktor

Szólítlak, hattyú

Jánosi Zoltán Nagy László -tanulmányai

Öt ciklusra oszlik Jánosi Zoltán új kötete, az alapos tárgyi tudással alátámasztott „Szólítlak, hattyú” című, Nagy László életművét vizsgáló tanulmánygyűjtemény. Talán a legérdekesebb fejezet a költő művészetének archaikus és folkloralapzatát vizsgálja, a 20. századi remitológizáció fogalmából kiindulva. A fogalmat magát az orosz Meletyinszkij vitte be a köztudatba, a mítoszt olyan modellnek látva, amely képes a konkrét társadalmi valóságot, a történelmet s a jövőre irányuló emberi eszményeket is leképezni.

Nagy László költészetét egyébként olyan kísérletnek is tekinthetjük, amely példa a magánmitológia és a közönség felé forduló személyiségmítosz összeegyeztetésére. A költő vátesként képviseli népét, s önarcképei nem véletlenül olyan sokszor állatok. Hosszúversei közül a *Búcsúzik a lovacska* és a *Zöld angyal* például a tiszta természet, az ember korábbi állapota felé visszavágyódás mítosza. A *Rege a tűzről és a jácintról* című hosszú énekben a tűz az apát, a jácint az anyát, a kised-lét pedig magát a költőt szimbolizálja. A kezében kést szorongató, mitikussá felnagyított költő persze nem gyilkos kíván lenni, hanem Gyümölcsoltó, Jó Ember. Mitikus felngyitásban: kultúrhérosz.

Jánosi jól ismeri föl, hogy Nagy László költői világát mitizált népi motívumokból és a keresztény szimbolikából ötvözi.

A legjelentősebb ciklusnak mégis a komparatistikai vizsgálódásokat véli recenzens, amelyben tájak, alkotók, rokonlelkek összehasonlító elemzését végzi el a nyíregyházi irodalomprofesszor. A költő szellemi iránytűi között emlegeti többek között Dylan Thomast, Blokot, Jeszenyint, Rimbaud-t, s nem utolsósorban Garcíá Lorcát. Jól látja, hogy az életmű egy közel fél évezredes folyamatba illeszthető bele, amit szerző a magyar líra folklor-integrációjának minősít. Azaz a líra par excellence megismétli a magyar vers történeti fejlődését, s összegzi magában annak történeti értékeit.

Jánosi rámutat, hogy a költő már jellegzetes három rétegű versszerkezetet és versthózt teremt, ezt nevezi háromdimenziós mitologizált versmodellnek. (Az archaikus mítosz, a történelem távlata és saját korának problémái alkotják a három dimenziót.)

Érdekes dolgozat a „cirkusz” motívumköre. A kultúrhérosz csapdába kerül, s ez nem más, mint a Kádár-kor valóságának modellje, a cirkusz. A szerző szerint a versek hőse még pusztulásában is lázadóan ellenáll a cirkusz erőinek. Utolsó verse, a *Hószakadás a szívre* is erről vall. Ebben nemcsak a közeli halál előérzetét dokumentálhatjuk, de a második világháború utáni Magyarország tragikus sorsáról is képet kaphat az olvasó.

A pályakép záró szakasza azt mutatja, hogy az „eltorzított-elyomorított, egyre inkább a nihil felé gyötört versthós viszont az ábrázolás végső következményeiben, az életmű alapvető tanulságaként, a démoni-erőszakos, elcirkuszosodó külvilággal szemben, a maga legbenső lényegét tekintve mégsem válik bohócá.”

Jánosi megcáfolja azon véleményeket, hogy Nagy László költészete aligha folytatható, hiszen az életműnek nincs igazán autentikussága a mában. Hivatkozik az egyetemes értékeken kívül a könyörtelen moralitásra, a szellemi erőre, a humánus ember és költő példa-modelljére: „Nagy László nemcsak a kádári Magyarország, hanem a világban kialakult emberi státus mába nyúló negatív alakzataira is ráismer korában, s – érvényessége egyik fontos forrásaként – ezzel ablakot nyit a jelen felé” – fejtegeti a szerző, mintegy védőbeszédet tartva egy kiemelkedő teljesítmény értékörzése érdekében.

(Magyar Napló – Írott Szó Alapítvány, Budapest, 2006.)
Kaló Béla

Az érzékenység ereje

Makovecz Imre: Rajzok és írások

Makovecz Imre szenvedélyes utazó, és világ életében utálta a helyváltoztatást. Mégis hajót rajzol, fellegekbe, föld mélyére száll, álmaiban messzi utakra indul. Rajzai, montázsai, ugyanolyan organikusak, mint házai. Keze alatt, mint az anyag változnak, újramásolja őket, belerajzol, hogy egy lebegő, titokzatos, szellemi, de mégis nagyon televény tájba léphessünk, ha van merszünk hozzá. (fülszöveg)

A könyv borítója fehér és Makovecz Imre aláírásán kívül más nincs rajta. A/4-es méretű, mint egy *Danubia szalaggal átkötött, ápisos mappa*. A hátsó borító a fülszöveg – a gerincen az aláírás kicsinyítve. A hétköznapi külső elegáns, ugyanakkor zavarba ejtő. A nevet – amit mintha most írtak volna ceruzával a borítóra, sietve, hogy a dosszié gyorsan a helyére kerüljön a polcra –, szinte ki kell betűzni: Makovecz Imre.

A Rajzok és írások nem egy rohanós könyv. Szerkesztője és tervezője olyannak álmotdát meg, amit le lehet emelni a polcra, elmélyülni benne, abbahagyni, majd újra kézbe venni.

A kiadó ötlete volt önálló kötetet készíteni az építész rajzaiból. Ezzel indult el az eu21 sorozat – ami az Európa és a 21. század gondolatkört párosítja össze –, s melynek célja, hogy egy-egy jelentős mű a lehető legtöbb uniós nyelven hozzáférhetővé válhasson.

A Rajzok és írások Makovecznek az elmúlt néhány évben megjelent negyedik könyve, az Írások, a Válaszok és a Tervek, épületek, írások folytatása. A kötetben eddig nyomtatásban még nem szerepelt, merőben új látásmódú rajzok kaptak helyet. A hozzájuk társított szöveg transzcendentális témákat, a létforgatag küzdelmének alapvető kérdéseit közelíti meg.

A szerkesztő a művész munkásságán végigvonuló alap gondolatokba kapaszkodott, és így alakult ki az az egység, ami finoman áramlik át egyik témából a másikba. Az alapvető kettősségek és egységek, a fönt-lent, az ég- föld, a torony és fa – és ami ezeket összeköti: ember, angyal, Isten, élet és halál.

A régiek szerint az építész isteni sugallattal és segédlettel alkotott, később művészeknek tartották, mára számítógéppel tervező mérnökké vált. Ám még ebben a mostani világban is van egy építész, aki papírra rajzol tollal, mert nem felejtette el, és azt szeretné, ha a következő építészgeneráció újra művészekből állna.

A könyv bemutatóján – ami nem a kereskedelem fellegvárainak egyikében zajlott, hanem a Csörsz utcai művelődési központ kupolatermében –, Makovecz Imre hangsúlyozta, hogy a kötet nem közéleti szerepléséről, hanem arról a magányos állapotról ad számot, amelyben az alkotó ember a *Wahlverwandschaften*, a *Vonzások és választások* világával lép kapcsolatba.

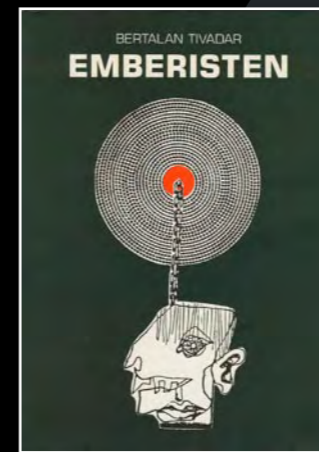
Érezhetően a szerkesztők bátorsága kellett egy ilyen könyv elkészítéséhez, mert a témát – az építész munkásságát – újra kellett értelmezni. Organikus könyv készült, ami most él, ugyanakkor múltja és jövője is van. Több rétegű, így a magvalósult épületek szólnak a világról is, a helyről, ahol születtek, amiből ki- és amibe belenőttek.

Bár Makovecz környezetében vibrál a levegő, a kézírása – és a gondolkodásmódja – finom, kiegyensúlyozott lelket takar; ezt hivatott visszaadni a kiválasztott betű, a sortávolság, és a szövegrendezési elv. A könyv elkészítésénél az erő és az érzékenység is hatott, mert ez a kettősség valójában összetartozik, hisz az erő nem erőszak, az érzékenység nem érzélgősség.

Az érzékenység maga az erő. A lélek ereje. Ilyen a könyv, ilyen Makovecz Imre.

(Serdán Kft. Budapest, 2007)

– smgy –

Szó, kép, gondolatiság

Bertalan Tivadar: Emberisten

Különös, szinte elvarázsolatlan összetett jelensége kortárs művészetünknek Bertalan Tivadaré. Leginkább díszlettervezőnek, látványtervezőnek mondhatnánk, hiszen a Magyar Iparművészeti Főiskolán szerzett diplomája után több, mint harmincöt évig volt a MAFILM tervezője és több száz film látványterve született meg keze alól itthon és külföldön. De Bertalan Tivadar festő, grafikus is, s ez még mindig nem elég, mert író is. Valóságos, igazi író, akinek kitűnő tolla van, amelyet persze egy nagyon erősen gondolkodó agy vezérel. Jellemző rá, hogy egyszemélyes könyveket készít, amely az ő értelmezésében azt jelenti, hogy azok teljes formai és tartalmi megjelenése az ő munkáját dicséri. Könyveiben írásai mellett mindig megtalálhatók rajzai, képei, melyek nem illusztrációk, hanem legtöbbször laza vagy szorosabb összefüggésű művek láncolata. Írásait sajátos humor és éleslátás jellemzi, miként így volt ez *Hangok a papírgalancsinból* című 2005-ben az Agroinform Kiadónál megjelent kötetében is, melyek szinte örkényi egypereceit, prózaverseit, aforizmát és természetesen rajzait foglalják magukban. *Liberalizmus* című szösszenete például ekképpen hangzik: „Aki mindig azt teheti, amit kedve diktál, ritkán lelhet örömet tetteiben.” Mily igaz, ha csak a hazai politika és közélet legutóbbi történéseit nézzük e „szemüvegen” át. Ám ezúttal egy regényre hívjuk fel a figyelmet, melyet a *Littera Nova* kiadó jelentetett meg. Illetve pontosabban kell idéznünk a szerzőt, hiszen az *Emberisten* című mű alcíme így hangzik: *A kép regénye*. Szóval fontos, hogy a két szó külön legyen írva! Bertalan ugyanis sajátos Pygmalion történetet ír meg, amikor is festő főhőse egyszer csak észreveszi, hogy egy nevezetes festménye életre kel, lejön a falról, ki-megy az utcára, beszélgetni kezd alkotójával, biztató vagy korholó szavakat mond neki, beavatkozik magánéletébe, s egy nagy fordulatot is elősegít alkotója sorsában. Mű és alkotója sokat, hosszan és izgalmasan dialogizál, miközben a művészet, az alkotás, a művészlét alapvető kérdései kerülnek terítékre. Bertalan Tivadar tömören fogalmaz, láttatóan ír, s a képtelen helyzetet nagyonis képes valóságosnak érzékeltetnie. E munkáját is egybefogja, hogy színes munkáinak reprodukciói vezetnek be a könyvet és szövegközi több, mint hatvan rajza teszi változatosá a látványt, melyek ismét csak nem a szöveg magyarzói, hanem laza asszociációi. Könyvét a szerző az ifjúságnak ajánlja, példászerűen, mert a meghökkenítő szituációból példabeszédszerű gondolatmenet sejtik fel. Könyve mottója így hangzik: „A művészet olyan ismeretlen tartomány, amely az embertől függetlenül létezik, de csak általa jelenik meg.” Nos ezt a dilemmát járja körül írásában Bertalan Tivadar. A mű létezik, de művész nélkül nincs művészet. Borzongató aktualitással sejtik fel az amúgy ironiával telt mű valóságosságát.

(Littera Nova, Budapest, 2006)

Feledy Balázs

Szelíd, pasztell rezdülések

Pozsgai Györgyi: (F)utóregések

Kétségkívül van Pozsgai Györgyiben valami biedermeier vonás, amennyiben az eszmény és valóság kibékítésére tesz kísérletet, ateliert rendez be magának, egyfajta meditatív műhelyt; vonzza az ezoterika, de az illúziókkal szemben nem szűnhet meg nála az élet józanul korrigáló szerepe. Mediterrán alkat, nő-trubadúr, olyan képiró-fényíró, akit alkata és habitusa is a „planetáris látvány” befogadására predesztinál. A természet harmonikus egysége (amely nem tud a bennünk lakozó meghasonlásról), egyfajta beolvadás, visszavágyódás a gyermekkorba, a színek harsogó kavalkádja, mindennapi életjelenségek és táncos tükördarabok összessége adja azt a költészetet, amely eme nő-költő sajátja. Ahogyan esszéiben is kifejtji, csak a „most” létezik, övé az idő, tehát múltjának ura is tud lenni, időaspektusai egyértelműek és konzekvensek.

Kelet varázsa, utazások, a látvány harmonikussága adja életerejét, az évszakok, színek mágiája és ornamentikája, par excellence klasszicizálódott szépségfelfogás versmotívumainak tápláló ereje. Az erotizmus szelíd, artemiszi változatát műveli, sejtelmes keleti mágiák titkait sejtjük a sorok mögött:

Álmosan még és szerelemmel telten nézem a sorjázó fákat. Dísztelének. / Nem lebben még / a tavasz mágiája; / fényünk is annyi csak: szememből szemed szendergő világosság / pillog a tájra. (Alba)

Ahogy an értő előszörója, a költészetében vele rokon Cseh Károly írja, Pozsgai Györgyinnél csaknem mindig fényben áll a világ, „mert az ősi nap- és holdszertartások mozzanatai ott munkálnak ösztöneiben.”

Költészet, hit és vallás, mindenfajta kreativitás a prelogikusban gyökerezik, s aki ezt értelmetlennek találja, az megöli magában a gyermeket.

Hol azt veszi észre, hogy „pipacsoktól vércsepplik a táj”, hol pedig a táj eufóriájában elmerülve „ellepik szívét” a varjak. A szépség szakrális eredete nála evidens.

Pozsgai Györgyi szimbólum-erdejébe könnyű a belépés, hiszen a költő maga ad kulcsot telt, harmonizáló világhoz, amely sohasem csordul túl az érzelmek és érzékek határán.

De vajon érdemes-e éteriv emelni a világot? A köznapok rebbenésnyi mozzanatainak keresése, a megvilágosodásig vezető út az „érzelmek amplitúdóján át” igennel válaszolhat provokatív kérdésünkre. „Örökös éden –kísértés” a sorsa, hajlama szerint „mítoszok vízben” látja és látattja önmagát és világát.

A verskötet egy lehetséges életmód analízisa is egyben, egy nő aurája. Célja egy sokrétű egységes látomás létrehozása lehet, egy lelki tömegvonzás elszakíthatatlan erejével. Lelki tivornyát akar, tobzódást mindenben, ami számára szép, esetleges vagy szórakoztató akár. Az olvasó élvezhet valamely utószecessziós ízt is, száz évvel ezelőtti hangulatot, vágyat, nosztalgiait.

„A valóság egészét az érdek, a haszon hatja át” – írja egyik régebbi prózai dolgozatában, s újabb versei is jól tükrözik azt az álom-mozsák világot, amelyet élményekből, víziókból és tapasztalatokból az évek során fölépített: *Napra lobban / a kések cikkanása / sugárzó utamat lant kíséri, hajamra simul a hold*. (Kert)

Jól mondta Mario Vargas Llosa, hogy az új évezred irodalmát a nők fogják megírni, mert „a finomság bennük él romlatlanul tovább e megveszekedett világban.”

Pozsgai Györgyi új verseskönyve méltó folytatása eddigi lírájának, s prózai világának. Egy alkotó, aki az élet esztétikumát keresi, óvatosan kerülve a pejoratív, a negatív tartalmú pokoli ricsajt. (F)utóregései: emócióinak, szépségkereső vágyának lenyomatai.

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2007)

Kaló Béla

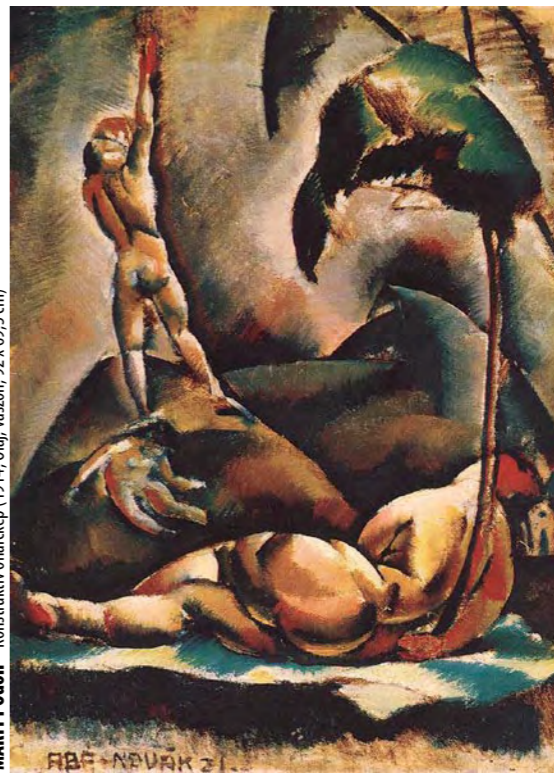
Godot-ra várva

Avantgárd: művészeti forradalom?

Aba Novák Vilmos – Hátakt (1921, olaj, vászon, 88 x 120 cm)

Márfy Ödön – Konstruktív ónarckép (1914, Olaj, vászon, 92 x 69,5 cm)

Aba Novák Vilmos – Aktok tájban (1921, olaj, vászon, 52 x 38,5 cm)

Aba Novák Vilmos – Szent Ferenc a madaraknak prédikál (1925 körül, olaj, vászon, 122 x 54,7 cm)

A korábbi évszázadok korstílusai, a képzőművészet történeti láncolatát alkotó etapok úgy tűnhetnek elének, mint egy hatalmas fa, amelynek egyre csak a törzse növekedett, s ha alkalmi oldalhajtásokat eresztett, azt többnyire elmetszették. Ez a vertikális alakulás-formálódás a modernitás hajnalán megszakadni látszik. A törzs többé nem vagy csak elenyésző mértékben tartott az ég felé, hogy valamely kanonizált szépségsményt megszólítson, viszont mind bátrabban és egyre nagyobb lendülettel szaporodtak el az oldalhajtások. A művészetnek ez az allegorikus fája a huszadik századra sűrű, szövvényes lombkoronát eresztett, aminek némelyik ágbogáról nem lehet tudni, komolyan vehető termés várható-e tőle. Mindamelllett elhamarkodott gondolat volna úgy vélekedni, hogy e terebélyesedő fának akár csak egyetlen ága is ne állhatna organikus viszonyban a gyökérzónával.

Az allegória – csak allegória. Kevés minősítő szándék áll mögötte, ha a fa bármelyik ága nem csak a termék ígéretét küldi meg, de valóban, fogyasztható gyümölcsöt is hoz. Persze, kissé rá kell készülni, nem várhatjuk, hogy csak úgy meglegyen. Mint Francois Morellet frappáns aforizmája figyelmeztet: „A mű olyan, mint a piknik vagy egy spanyol fogadó: az ember azt fogyasztja, amit magával hozott.”

A képzőművészet a 19. század utolsó harmadában olyan szemléleti-filozófiai forduloponthoz érkezett, amely meghatározta, s jelenünkig megszabja alakulásának irányát. Az addig relative egységes zsidó-keresztény, görög-római kontextusban formálódó európai képzőművészet egyre inkább megkérdőjelezte és megfellebbezte vallási-metafizikai modelljeit, közös mítoszait, hagyományait. Tulajdonképpen lényegi alapját, a mindig szabálykövető, s egységge szervező kultúrát tette kérdéses-

sé, s vele szemben a művész és a művészet korlátlan dominanciáját hirdette meg.

A képzőművészet korábbi történetéből nem ismerünk olyan művészeti korszakot, amely a változatosság és a változások oly hosszú és kiterjedt sorozatát, szétágazását produkálta volna, mint az elmúlt évszázad. A diszperzió, az irányzatok és trendek közvetlenül mutatták, mennyire más látás- és értelemterben születnek meg a műalkotások, hogyan változik meg a tárgy, az ábrázolás-megjelenítés módja, illetve miképpen módosul a művészet mibenlétéről szóló gondolkodás, a művésztől folytatott diskurzus keretében az esztétikai- és értékrend kánon.

Az impresszionizmus óta a művészet története folyamatos határsértések története. Szemléleti és formai újításai ellenére az impresszionizmus és még a posztimpresszionizmus is viszonylag szervesen ágyazódott be abba a több évezredes kulturális keretbe, amelyben korábban a

művészet értelmezést nyert. Ahogyan a klasszikus avantgárd mozgalom is, ami a művészet radikális újakezdése kívánt lenni: azzal a szándékkal vizsgálta felül megöröklött hagyományait, hogy megújítsa a művészetet. A klasszikus avantgárd idején a destrukció még pozitív értelmet tudott nyerni: nem merült ki csupán az elutasítás és eltörlés látványos, gyakran teatrális gesztusában, hanem a művészet múltbéli lehetőségeinek föltárása, megértő elsajátítása révén alakította ki új horizontját.

A múlt század 30-as éveitől, és még inkább a II. világháborút követően, amikor az avantgárd európai története zárófejezetéhez érkezett, merőben új helyzet állt elő. A képzőművészet központja átköltözött az ősi civilizációin túl tulajdonképpen kultúrgyökerek nélküli Amerikai Egyesült Államokba. Az új világnézeti, immáron ontológiai megalapozás kívánalmára szerteágazó módon, újfajta egységet megvalósítva reflektáltak az új keletű

rendek, csoportosulások. A filozófia, a koncepció gyakran markáns alakot öltött, kiáltványok és manifesztumok sokasága született meg, de a művek kétek, sőt, néha meg sem érkeztek. A tárlatlátogató helyezett pedig egyre inkább Godot-váró pozícióba merevedett.

Az avantgárd programadó manifesztumai és kiáltványai részben megelégedtek egy későbbi, tulajdonképpen az alkotófolyamaton kívüli jelenség felerősödését. Azt a teoretikus és futurisztikus tevékenységet, amely ha erőltetetten is, művészetképző erőként hatott és keresletet tudott teremteni a műalkotások számára. A művészetteória tulajdonképpen a teológia rangjára emelkedett, s igyekezett egy több helyen kilyuggatott, deszakralizált és szekularizált művészetfilozófia sérült felületeit kitölteni.

A korszak művészeti törekvéseinek legfőbb jellemzője már nem a megújítás szándéka volt, hanem egyenesen a ko-

rábbi értelemben vett művészettel való szembehelezkedés, a művészet-ellenesség. A múlt művészetének destrualása, a művészet materializálása mellett az önkényesen szubjektív önelemzési kísérletek kerültek előtérbe, a világra való reflexió másodlagossá vált. Potenciális műalkotások és parafrázisok születtek, pillanatnyi művészek szóltak a pillanatnak, vagy annak szűk kiterjesztésének – amíg a trend hat, munkál, jövedelmez –, míg nem a folyamatos tárgyi redukciók következtében maguk a művek is megszűntek létezni.

A művésztől való gondolkodás e furcsa, paradox fordulatát – más és más aspektusból – szemléletesen érzékelteti néhány helyzetleíró megállapítás. Sebők Zoltán úgy véli, hogy „a huszadik századi művészet – a második világháborútól napjainkig tartó időszakban egyre radikálisabban – nem a közgondolkodás megerősítése, támogatása, hanem alternatív, akár tabusértő javaslatok gyűjteménye.”

Beke László, tulajdonképpen jóváhagyólag, pontosan jelzi e folyamat szemléleti paradigmáját: „századunk művészetének valószínűleg a legmerészebb feltételezése az volt, hogy a semmi (az elhallgatás, a meg-nem-csinálás) nagyobb esztétikai értéket képviselhet, mint az alkotás maga.”

Joseph Kosuth konceptuális művészeti ügyeskedése, a művész új értelmű definiálása – „művésznek lenni ma a művészet természetének megkérdőjelezését jelenti” – hasonló szellemiséget tükröz: a művészet jelentőségét és lényegét, ugyanakkor gyakorlatát egyaránt a fogalmi dimenzióba utalja.

„Vajon minden stílus eltűnik a művészetből a netművészet /internet művészet, interaktív művészet, webművészet vagy net.art/ megszületésével?” – teszi fel a kérdést Amy Dempsey A modern művészet története című munkájában. A dilemma feloldását a lehetséges csaknem

ugyanolyan erővel hátráltatja, mint a nem valószínű esélye.

Határpontnak tűnő helyzet, amelyben valóságga válhat a pszeudó-profécia, miszerint mindenki művész. (Ténylegesen tehát csak kevesen!) Ugyanis az önkényes, szinte határok nélkülivé cseperedett és néha követhetetlen alkotói szabadság magában rejti annak veszélyét, hogy nem csupán a stílus, de maga a művész és a művészet egésze lehetetlenül el a kialakult korszituációban.

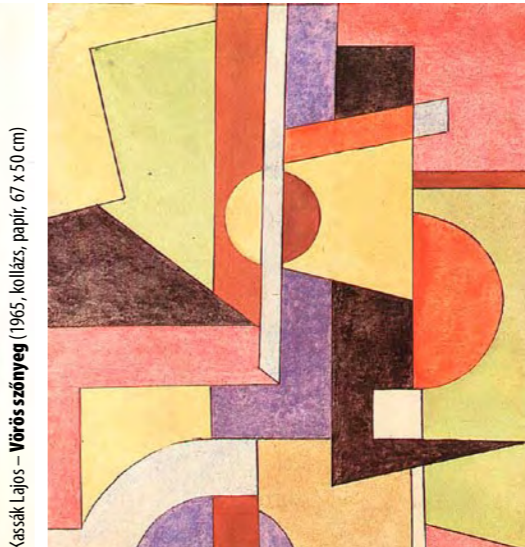
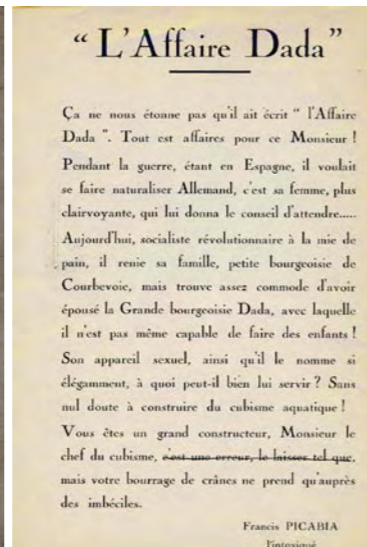
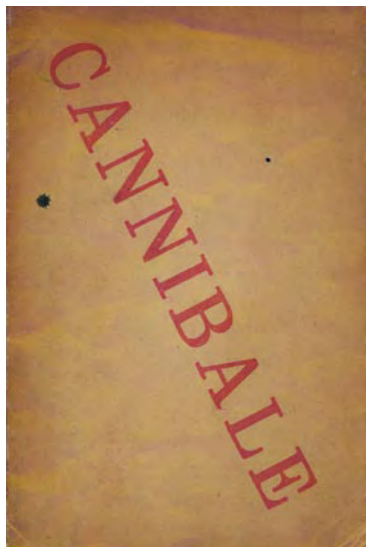
Ez felvet egy filozófiai, és csak kisebb részben etikai kérdést: mit kezd az alkotó ember elnyert-felisert szabadságával? Hiszen az alkotói szabadság önrteke csekély; a szabadság értéke nyilván korrelációban áll azzal, hogy minek a nevében, milyen célt szolgálva élnek vele. Noha a művészet fogalma – így aztán a művész státusa és teendője – koronként változó, annak évezredes természetét, feltételezett eredeti valóságát véglegesen kétségbe vonni – veszélyes pálya. A kigyó

saját farkába haraphat, mindamelllett az önmegtermékenyítés sikere kétséges.

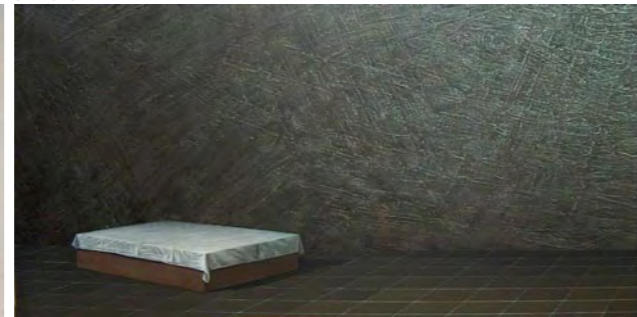
A fentebb említett nem valószínűről, a következményekre való tekintettel. A jelenség nem példa nélküli. A természetudósok viszonylag régtől fogva számlolnak-riogatnak – vélhetőleg nem minden ok nélkül – hasonló helyzet előálltával a bioszférában. A sarkkörök felolvasásával a jéghegyek lassacskán eltűnnek. Valami, ami régtől fogva volt, egyszer csak nem lesz, megszűnik. Felhígulás és eltűnés, mint kortűnet. A problémán dolgoznak.

Az analógiából kissé visszább evezve, de a gondolati játéktér megőrzve: bizonyosan marad néhány jéghegy – mindig is így volt: a nagyobbik rész tudvalevőleg „fuldokol” a mélyben –, mindamelllett előfordulhat, hogy a kényszerű halmazállapot-változás következtében mindent elönt a víz, egynemű stílustalanság lesz a stílus... az olvadás ténye pedig a fő mű.

Balázs Sándor

Cím nélkül

Cím nélkül

Taty

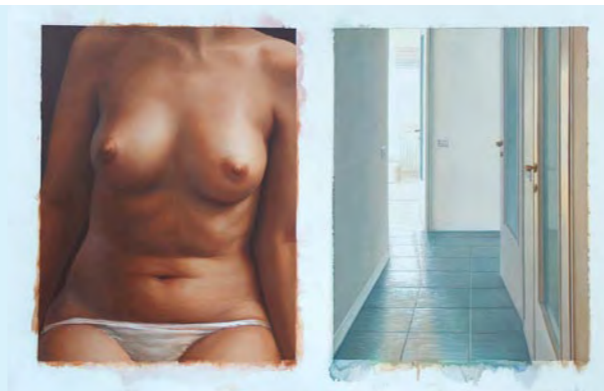
Proust III.

Oltár

Narratív sorozat I–III.

Proust VII.

Proust II.

Czene Márta festményeinek szemlélete remek alkalmat ad arra, hogy olyan kérdésekről gondolkodjunk, melyeknek látszólag semmi közük sincs a festészet-höz magához. Úgy gondolom, helyesen járunk el, ha a fiatal és ígéretes művészről alkotásait tekintve nem feltétlenül és kizárólag csak ún. festői kvalitásokról, az ecsetkezelés finomságáról, a kiértelt kompozícióról, érzékeny színhasználatról, mesteri perspektíváról vagy bravúros rajztechnikáról beszélünk, hanem ezekből kiindulva inkább azt vizsgáljuk, hogy mindezekkel az adottságokkal hova akar eljutni, avagy minket elvezetni. Kövessük hát!

„Még akkor is, ha a dolgot a pusztá valóság szempontjából nézzük is, azok a helyek, ahová vágyunk, mindig több tért foglalnak el a mi igazi életünkben, mint az a hely, ahol tényleg vagyunk.” Ez a rövid Marcel Proust-idézet, mely Proust VI. című művének sarkában olvasható, kalauzol el leggyorsabban abba a sűrű metafizikába, ahol már szinte mindegy, hogy szöveget olvasunk-e, vagy képet nézünk. Olyan szintre juttat el minket, ahol a festészet anyagi, érzéki jellege annyira átütő, hogy akadálytalanul vezet tovább abba a koncepcionalitásnak is nevezhető intellektualizmusba, mely mégsem feldolgozhatatlan eszmekonstrukciókat takar, hanem, furcsa mód visszakanyarodva a vizualitáshoz, csatlakozik a kép már-már hűvösen racionális megjelenítettségéhez. Ez az állandó kettősség, kép és szöveg, vizualitás és eszmeiség eredményezi, hogy Czene Márta jó néhány festményén, leginkább a Proust-

sorozaton megjelenik a szöveg a képtéren belül. Ráadásul olykor nem is csak félreeső helyeken, magyarázatként, hanem a képetet szervesen alakító, és ezáltal persze a befogadást lényegesen meghatározó elemként. A 2002 és 2004 között készült Proust-kompozíciók megalkotásakor a fő szándék olyan sorozat létrehozása volt, mely a szöveg vizualitásának felmutatásával egybefoglalja a két területet. Ha figyelembe vesszük a kompozíciók megalkotására fordított idő mennyiségét, felfedezhetünk egy olyan művészi intenciót, mely talán párhuzamba kívánja állítani a fontosnak tartott, örökérvényűségre igényt tartó (művészi) igazságok és a megfestésükre szánt idő mennyiségét. Azaz: fontos dolgokat kiértelmen akar megfesteni.

Mindezt azért lényeges megemlíteni, hogy megfigyelhessük azt az érdekes fordulatot, mely az utóbbi évek műveit szemlélve feltűnhet. Akár a Stúdió Galéria 2007-

es „Avanti” kiállításán látott képpárokat, vagy az Ina Galéria kiállítását, akár a diplomamunkákat szemléljük is (melyekből május végén nyílik kiállítás a Szinyei Szalonban), megfigyelhető az a csavar, hogy a korábbiakkal ellentétben most teljesen lényegtelennek látszó, hétköznapi látványok jelennek meg. Komor utcarészletek, közeli arcok, hideg, majdnem üres szobabelső, kockás asztalok, fedett asztalok. Ugyanakkor a képek párokban, vagy négyesével jelennek meg, ami szükségképpen arra készteti a nézőt, hogy az egyes elemek között valamiféle összefüggést kreáljon. Bármilyen lesz is az így kitalált történet, nem érdekes, hogy mennyire felel meg a művésznek, már ha neki egyáltalán van, hiszen a cél ugyanis annak felmutatása, hogy hétköznapi világunkban is benne rejlik a továbblépés lehetősége, ha nem akarjuk megkerülni a róla való gondolkodást.

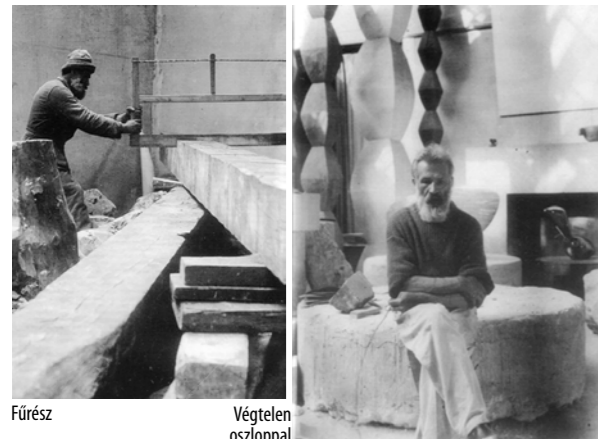
Somhegyi Zoltán

Proust és korunk

Czene Márta képeihez

Mezítláb Európa ösvényein

Constantin BRĂNCUȘI,
a fotóművész

Fűrész

Végtelen
oszloppal

Ablak

Önarckép

A bukaresti Nemzeti Művészeti Múzeum tavalyi leglátogatottabb kiállítása érkezett március végén Buadapestre, a Középeurópai Kulturális Intézetbe. A Román Kulturális Intézet által rendezett fotókiállításon a világhírű román művész szobrairól, műterméről és saját magáról készült felvételeit mutatják be, melyeket egyébként Constantin BRĂNCUȘI halálának 50. évfordulója alkalmából a párizsi Centre POMPIDOU ajándékozta a bukaresti intézménynek.

1985 – A HALLGATÁS ASZTALA

Évek múltán hallgatásaink éjszakája az Idő után eredt.
Hörmérő higanyaként folyt szét a megtört Idő.
Összeszedni valamit is a szétfolyt semmiből, lehetetlen.
Így az Idő hallgatássá vált, ki tudja meddig...
Hallgatás. Idő. Idő. Hallgatás.
Áldozati oltárán, a Hallgatás Asztalán pihenteti
Kilépését az Időből a Bűvös Madár.
Mi, ezt áldjuk meg az éjszakában.
Vagyis a sötétségben, a feketeségben...
Hol a köveken megtört holdsugarak Időt s Hallgatást
Világítanak meg.
Eleven madárként kuporgunk Hallgatásunk Asztalánál.
Amelyet törpe, néma kövek kerítenek körül.
Hallgatásunk Asztalától távol tartván minket.
Látják? Érzik?
A törpe, néma kövekről a Hallgatás Asztalidig
Nem érhet senki.
Óriás szárnya tollait a szörnyé vált Bűvös Madár

Pogány
kisasszony

Asztalunkon, a Hallgatás Asztalán teríti szét...
Egy fehér Hold, köveken megtört sugarai alatt.
A törpe, néma köveken kuporgók közül
Nem érintheti senki!
Pedig a lehűlt Madár nyög és akar és kér!
A törpe, néma kövektől az Idő és a Távolság
igénylik a tisztelőt-adást!
Nem megérinteni! Nem!
Nem megsimogatni!
Nem felemelni!
Szörnyeteges zuhanásából itt pihen,
Hallgatásunk Asztalán.
Hol borban mártott sírató dalaink folydogálnak a köveken
Hold-asszony fehér, hűvös fénye alatt.
Borban megmártani köveket nem szentségtörés!
Hiszen a Hallgatássá vált Időn kívül
Nem marad itt, a világon,
Semmi!

ma már senki nem tudja. Vajon melyik szerepelt 1924-ben Bukarestben?

A mostani budapesti kiállítás összefoglalja az egész életművet. Valóságos katalógus, amely egyben feltárja, megnyitja a látogatók számára az alkotásokat.

BRĂNCUȘI – GIACOMETTI mellett – a XX. század egyik legjelentősebb szobrásza. Neve a szobrászatban azt jelenti, amit BARTÓK és STRAVINSKY a zenében. A népi és nemzeti hagyományokból kifinomult modern művészetet hozott létre.

Nagysága szárnyalt, alázata a földet taposta. Nem túlzás azt mondani róla: tudott mindent a szakmáról, a művészetéről. Élete végéig megmaradt annak az örök kíváncsi, szorgalmas parasztembernek, aki mezítláb, háziszóttos vászon „gyűnyében” taposva Európa ösvényeit, gyalogosan indult a „Fények Városába.” Magával vitte a kicsi falvak kincseit, amelyek minden tornác oszlopán, minden ház kapuján, a fazekasok festett tányérjain vagy ősi agyag figuráin régről ott vannak. Megtanulta és értékékként őrizte azokat, majd itt-hagyta a világnak. Lássuk mi is!

Scarlat Anna

Megszakadt papírok

In memoriam Horn Ákos

Nem így akartam Őt bemutatni. Munkásságát, sikereit már tervezem egy ideje a MAKTár olvasói elé tárni, de sajnos interjúra időm már nem maradt. Hosszú szenvedés után, húsvétkor, 36 éves korában elhunyt Horn Ákos (1971. január 7. – 2007. április 5.) képzőművész, a papírművészet egy jeles hazai képviselője. Hiánya több mint úr, egy élettel, ötletekkel, kreativitással, jóindulattal teli embert veszítettünk el.

Horn Ákos 1971-ben született Budapesten. Az érettségi után, 1995-ben a Gödöllői Agrártudományi Egyetem gépészmérnöki karán szerzett diplomát. Még egyetemi éve alatt kezdett el origamival foglalkozni, szerencsére több segítőtje is akadt. Budai Péter elsősorban szakmai tanácsokkal és szakirodalmakkal látta el, Pásztor Zoltánt pedig valódi mestereként emlegette.

Munkáival igazi képzőművészeti mestermunkákat hagyott ránk. Számtalan tárlaton mutatta be sorozatait, legutóbb a Pesti Vigadóban láthattuk papírból hajtogatott portréit. De nem csupán hajtogatott, szobrászként művelte meg a papírt. Embereket, állatokat, tárgyakat, az élővilágot, mozdulatsorozatokat formált a lehető legprecízebb, valóságghú módon. Tehetsége lehetővé tette, hogy az origamiban szerzett tapasztalatait számos területen hasznosítsa, így 1998-tól szellemi szabadfoglalkozásúként dolgozott.

Ákos nem csupán papírmódellezőként alkotott, kreativitása határtalan volt. Színházi díszleteket, reklámfilmekhez háttérket tervezett és készített, 2002-ben például Cakó Ferenc stúdiójában egy eddig egyedülálló, origami alapú animációs filmet forgatott le. Még ebben az évben papírmechanikával működő reklámanyagok, díszdobozok tervezésével és gyártásával is elkezdett foglalkozni. Alkotótársával, Balogh Andrással egy olyan papír CD-tokot talált fel, amely nyitáskor mechanikusan kiemeli a lemezt a tartóból. Ezen munkával a nemzetközi szabadalmi kiállításokon számtalan díjat nyertek (Genf – ezüstérem, Nürnberg – ezüstérem, Brüsszel – aranyérem, Barcelona – különdíj). Nem csak az efféle tervezéseknek, de díszdobozainak is világhíre ment, így a japán császár személyes megrendelésére is készíthetett egy speciális bonbon-dobozt.

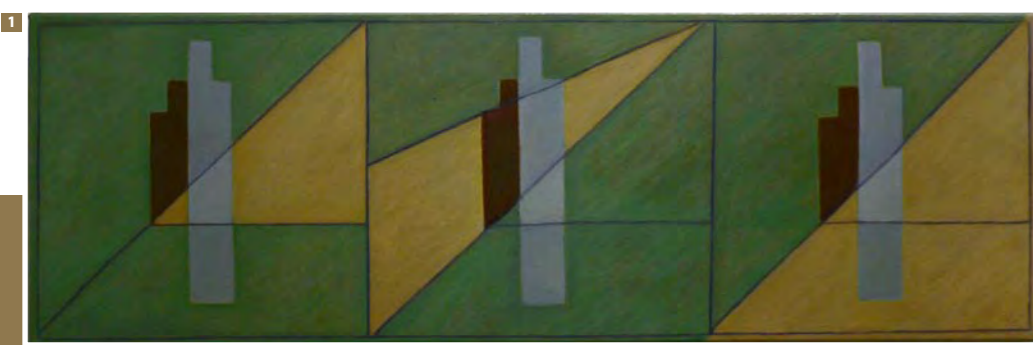
1998-ban magánkiadásban jelent meg *Az életre keltett papír* c. könyve, amit saját és Zsebe József modelljeiből állított össze. A Nemzetközi Tokioi Origami Világkiállításon a könyvben szereplő 20 modellből 11 díjat nyert. A szakirodalomnak is tekinthető könyv olyan érdeklődést váltott ki, hogy idővel újra kellett nyomtatni, a sikeren felbuzdulva készült második könyve is, amit sajnos már nem fejezhetett be.

Rövid élete a képzőművészeti elismeréseken túl egyéb sikerekkel is büszkélkedhet: elsőként végzte el 2005-ben a Magyar Testnevelési Egyetem snowboard oktatói képzését – Ákos a sportolók között is ismert és elismert profi volt. 2002 óta a Mozgássérültek Állami Intézetének is munkatársa, ahol elsősorban reál tárgyakból tartott korrepetálást középiskolásoknak. Közben megalapította a Pingvin Snowboard Iskolát, így évente több alkalommal szervezett oktatást a gyerekeknek.

„Én az a gyerek vagyok, aki nagyon szeret játszani!” – vallotta többször még halála előtt is, 36 évesen. Hozzá tartozói gyászában osztotva, tiszta szívből kívánom: Nyugodj békében, Ákos! Emlékezetünkben maradj meg az a jó lelkű, örökmozgó gyerek, aki voltál!

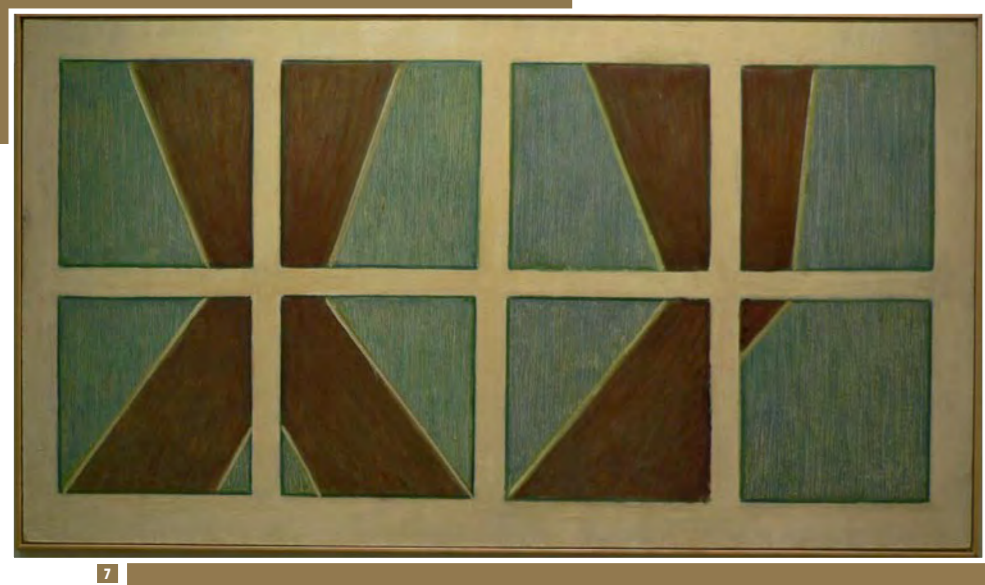
Mikics Ádám

A mandalák meghitt csendje

Csikós Ilona kiállítása elé

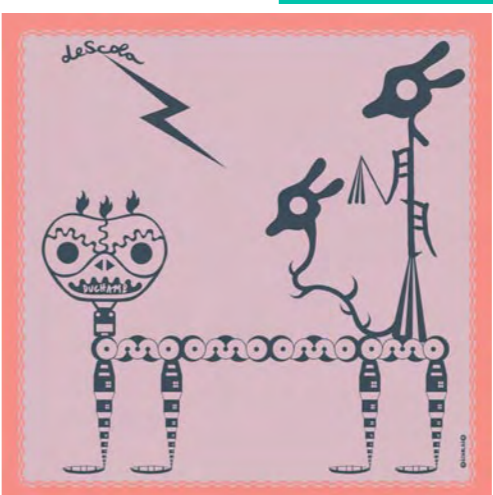
Az utóbbi években azt veszem észre magamon, hogy egyre jobban szeretem azoknak a festőknek a munkáit, akik kisméretű, emberien őszinte, bensőséges hangulatú, és jól megmunkált képeket készítenek, mint ahogy egyre inkább fontosabbá válnak számomra a halk szavú tisztességes emberi gesztusok, amelyeknek látszólagos egyszerűsége valós érzelmi mélységeket fed. De úgy vettem észre, hogy ezzel nem csak én vagyok így, hanem mintha kortünetről lenne szó. Mintha itt, most – a huszonegyedik század kezdetén, a rémületes, harsány és brutális huszadik századi megalománia után – az ember szeretne ismét hazatalálni a csöndes otthon melegébe. Mintha természeti környezetünk módszeres tönkretétele, az agresszíven ágáló, világmegváltó, forradalmi ideológiák nyomán elszabadult emberirtások, a monstruózus világbirodalmak és a mindenható világszervezetek felépítése után, amikor már a globalizált „világfalu” groteszk rémképe lebeg szemünk előtt, s a Nagy Testvér internetes hálója fonja be életünket, amikor a média virtuális világának kábítószere-kereskedői termelik már csak a kultúrának eufemizált salakanyagot és amikor a pénz mindenható papjai osztják az igét – az ember ismét valami adventi, meghitt csendre vágyik. Nos, én Csikós Ilona kisméretű képeiben ezt a meghitt csendet, ezt a mindenfajta tolokodástól ment érzelemgazdagságot vélelem felfedezni. Nem

állhatom meg, hogy idézzem itt egykori mesterem – Vaszkó Erzsébet – szellemiségét, akinek pasztell képei hasonlóan hatottak rám, s akinek festészetét Frank János olyan „búvópataként” jellemezte, mely csak ritkán tör a felszínre, és szépségét csak a többség által nem járt, ismeretlen tájak vándorai ismerhetik fel. Mondjuk így: a beavatottak. Ismerkedjünk hát meg velük, s kezdjük a felszínen! Mit is „ábrázolnak” ezek a kisméretű olajfestmények? Egy téglafalat, egy sejtelmes ablaknyílást, mely teret nyit az ismeretlenbe, egy-egy geometrikus, absztrakt alakzatot, melyet sejtelmes fények helyeznek térbe, aztán következnek azok az elvont motívumok, amelyek néha labirintusra, máskor ismeretlen jelekre emlékeztetnek, hogy aztán eljussunk azokig a végtelenül leegyszerűsített, szimmetrikus, majd egyre bonyolultabbá váló geometrikus formákig, melyeknek statikussága, illetve dinamikus játéka már csak a festészet nyelvén értelmezhető. Ha nagyon akarom, akkor azt is mondhatom, hogy egyfajta lírai geometrikus festészet ez, de valójában én inkább mandaláknak, meditációs objektumoknak tekintem ezeket a képeket. Más szóval a Mindenség és a személyiség ábráinak, a szemlélődés és az elmélyülés eszközeinek.

Amikor eljöttem Csikós Ilona műterméből – ahol a kiállított anyaggal alkalmam volt találkozni –, hirtelen arra gondoltam, hogy milyen ritka harmónia mutatkozik a művek és alkotójuk között. A formai szigor, mely mégsem merev, rímelt az alkotó belső erkölcsi rendjére, a finom tónusok egyfajta kifinomult érzékenységre, különös, lefajtott, tompa kékjei, zöldjei, okkerei és barnái pedig a minden harsányságtól mentes belső derűre. Csikós Ilonát éppen olyanak ismertem meg, mint amilyenek ezek a képek. Akiben rend van, és aki a maga szerény, magabiztos módján derűt sugároz maga körül. De tegyük még hozzá azt is, hogy Csikós Ilona csak saját útját jár, öntörvényű, mindig újat kereső, tehát bátor ember is. Az alkotó és képei most szerény magabiztossággal jelennek meg itt Önök előtt. Kérem, szeressék meg Önök is őket!

Szemadám György

- 1 Védelem, 2 Aura, 3 Vergődő lelkek, 4 Fal,
- 5 Pillanat, 6 Rózsaszín kalitka, 7 Férfi és nő

Összerakott művek

Rácmolnár Sándor kiállítása a Várfook Galériában

Hogyan rakunk össze műalkotást? Akár ez is lehetne a címe Rácmolnár Sándor legújabb műveit bemutató kiállításának a Várfook Galériában. Milyen viszonyba kerülnek egymással a különféle képépítő elemek? Függetlenül léteznek-e, vagy bármilyen messi vidékről származnak is, a képtéren belül előbb-utóbb szükségképpen összeforrnak? Elsőre ugyan nem feltétlenül ezek a kérdések jutnak eszünkbe, hiszen elkezdjük nagyvonalúan nézegetni a figurákat, a sajátos lényeket, elhelyezkedésüket, viszonyikat,

megpróbáljuk feltérképezni az egész jelenetet, talán még valamiféle háttértörténetet is kreálunk hozzá. Már-már úgy érezzük, kiismertük magunkat az egész képi szituációban, indulnánk is tovább a következő alkotáshoz, amikor feltűnik, hogy az egyik figura érdekes elemekből áll össze. Kíváncsiságunk tovább hajt, megnézzük alaposabban, majd a mellette állót, és elkezdjük sorra felfedezni, hogy a megjelenített lények mind-mind összerakott figurák. Egyiknek kaktusz teste van, másiknak a törzsét fésű alkotja, mely repülőgépben végződik. Megint másoknak a lábai

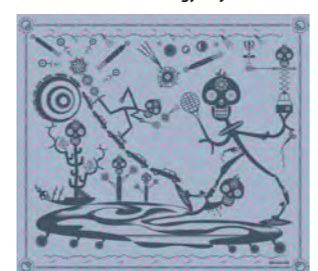
hajók vagy házikók, esetleg testük helyén alagútból sínpályán kikerkező jármű látszik. Arcukat sematikus minták: körök, rozetták, cseppek, háromszögek egyértelműsítik. Közöttük pedig különböző korokból, stílusokból vagy tájakról ismeretes formákat látunk ornamensként megjeleníteni – rokokó cirádát, távol-keleti írást, graffi-

tit, égből potyogó ollókat, sorban felfelé törekvő autókat. Sok motívum a számítógép karakterkészletéből lehet ismerős, illetően felhasználásában azonban ritkán találkozunk velük. Hiszen a lényeg, hogy az összerakott jelleg nemcsak a figurákra áll, hanem az egész képre. A rész (a figurák) és az egész (a kép) függetlennedni látszik. Ettől a látszólagos függetlennedéstől válik izgalmassá a kép. Az egyébként szándékosan sematikus összetevők között – mint láttuk – ugyanúgy vannak a rokokóra, mint mondjuk a futuriz-

mus sebességkultuszára, vagy a dadára és szürrealizmusra emlékeztető motívumok. Mindentől azonban a kép még nem lesz a dadaizmus örököse. A rész és egész látszólagos függetlensége miatt a képet nem ezek a jellemzők határozzák meg. A figurák ugyanolyan összerakottak, mint a belőlük összeállított képtér, mely utóbbi így tehát többszörösen összerakottá-összehozottá válik. A mű izgalma ekkor kezdődik, hiszen mindentől függetlenül semmiféle esetlegességet vagy véletlent nem érzékelhetünk a művön. A pontosan kimérlegelt kompo-

zícia önmagában nem lenne érdekes egy műalkotásban, hiszen alapkövetelménynek fogjuk fel. Itt azonban feltűnik, mert kimódoltsága annyira ellentétben áll a figurák látszólagos véletlenszerűen összerakott megjelenésével. Ez a kettősség, a maximálisan kiérlelt és az elsőre esetlegesnek tűnő ellentéte biztosítja, hogy a képen a tárgyalásban fentebb egy időre különválasztott rész és egész újra egymásra találjon, és egy önálló képi minőségre tegyen szert. Mondhatjuk úgy is, hogy művé váljon.

Somhegyi Zoltán

Fenn: Autopista, Boxer, Sárkányok, Egyensúly, Descola, Áldozat (70x70 c-print 2007)
Lenn: Badminton (86x80 szitázott falemez, 2007)

Veszélyzónában

A XX. Országos Kisplasztikai Biennále

Vasarely Múzeum, Pécs, március 25.–április 22.

Valóban szinte kimeríthetetlen a magyar képzőművészet mélységesen mély kútja... Még a viszonylag tájékozottabb érdeklődő is mindig rátalálhat eddig rejtőzködő értékre. Azzal a személyes tapasztalattal kezdek soraimat, hogy évtizedek óta a képzőművészet területén tevékenykedem, sokat foglalkoztam az alkalmazott grafika, tervező grafika ágazatával is, de Benkő Sándor életműve, sokirányú értékgazdagsága a közelmúltban még számomra is meglepetés és felfedezés volt. Tudunk munkásságáról, de hogy az ilyen mély és sokszínű, az bizony nem csak a szakma előtt van (reméljük csak: volt!) elrejtőzve, de a nagyközönség előtt is. Az idén nyolcvanöt éves művész több mint hatvan éves pályája során az alkalmazott grafika minden területén dolgozott. Készített nagyobb és kisebb méretű reklámtáblákat (évekig volt a MOKÉP moziplakát készítője), tervezett plakátokat, hirdetési felületeket, oktató táblákat, készített kereskedelmi és kiállítási grafikát, rajzolt diafilmeket. Benkő Sándor igen nagy számban rajzolt könyv illusztrációkat és tervezett borítólapokat, címlapokat. Közül nyolcvan (!) ilyen kivitelezett könyvről tudunk, melyeket a Móra és a Zrínyi Kiadó jelentetett meg az ötvenes évek végétől a nyolcvanas évek végéig. Csak felvillanás-ként jelzem, hogy a művész illusztrációkat készített Gárdonyi Géza Egri csillagok című regény-legendájához, Mikszáth Kálmán Különös házasság, Fekete Gyula A kék sziget, Kosáryné Réz Lola Selmeci diákok, Szántó György Nelli néni öröksége című regényeihez, de az ő rajzaival jelent meg a nevezetes Delfin Könyvek sora is. Az illusztrációkból kiderül finom, érzéletes rajzi felkészültsége, a borítóról a figyelemfelhívásban jártas, szuggesztív festőisége.

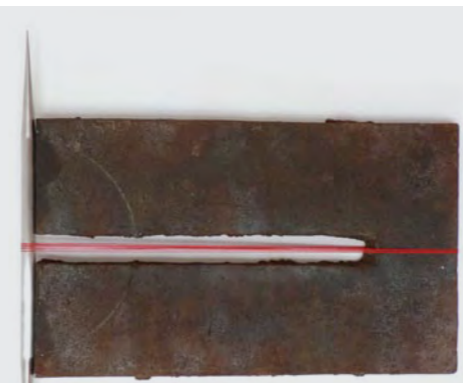
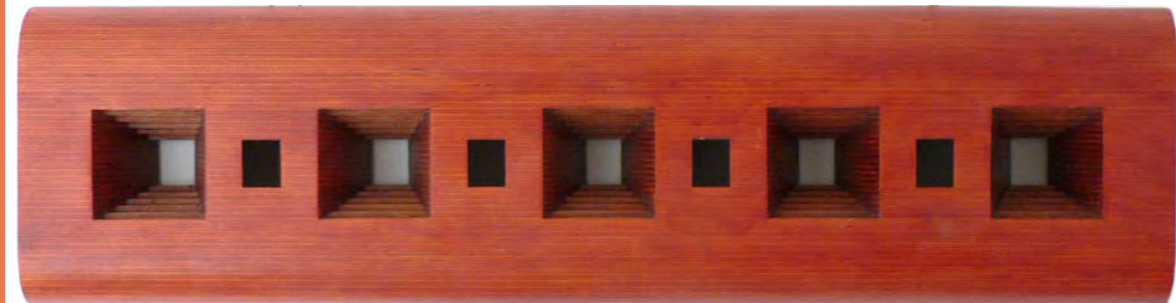
Benkő Sándor tervező munkásságának kiemelkedő része cirkuszi plakátjainak hosszú sora, melyek egy korszak művelődéstörténeti dokumentumai is, művészi értékek mellett. Hosszú évekig ő tervezte a Fővárosi Nagycirkusz plakátjait, melyeken mindig találunk valami eredeti ötletet, melyeket jellemez a humor és játékoság, a gegek és a rajzosság igényessége, a gazdag, eleven színalkalmazás, betűsorainak változatos stílusossága. Nem is véletlen, hogy külföldön e munkáival aratott jelentős sikereket.

Mindemellett sajátos, groteszk atmoszférájú, vegyes technikával készített rajzai, kollázsai is figyelemreméltóak, amelyek egy mélyen gondolkodó, korunk globális problémáira is érzékeny művész személynységét jelzik.

A művész munkásságát több díj és elismerés övezte, 2004-ben például a XIV. Országos Tervezőgrafikai Biennalén elnyerte a Minisztérium és a Szövetség tervezőgrafikai szakosztályának Konecsni-díját, mégis fontos szakmai feladat életműve értékeinek népszerűsítése.

Benkő Sándor ez év februárjában egy szakmailag igényes kisebb kiállítást rendezett a Ferencvárosi Művelődési Központ Lépcsőház Galériájában. Itt felkelthette érdeklődésünket sajátos műkészítési módszere, amikor is eredeti rajzait, pl. állatbrázolásait körbevágva azokat egy másik papírhordozóra helyezte, s ezáltal különös, kollázsszerű művek álltak előttnk. A művész – aki a nyár elején tölti be 85. születésnapját – most egy júliusi életmű-keresztmetszet bemutatóra készül a Ferencvárosi Pincetárlat kiállító helyiségében. Már most jelezzük: érdemes lesz megtekinteni, mert egy intellektuális és vizuális erényekben gazdag tárlatot láthatunk majd. Végre!

Feledy Balázs

A katalógusban megjelent tanulmány a zsűri benyomását is összegzi: abban a művészetben, ami itt bemutatkozik, nemigen van helye már a kísérletezésnek, elhalkultak a törekvések, amelyek a forma és anyag határait merészen feszegetnék. Mintha a műfaj elérte volna önnön határait – állítja a pécsi múzeumok igazgatója, dr. Fabényi Júlia művészettörténész.

Minden oldalon az óvatosság. A közönség elé tett válogatás a rendszeralkotás ellenőrizhető esélye nélkül egy értékesnek látszó, ámde kaotikusan sokérvényű ábrát rajzol fel a mai magyar plasztikai művészetről. Az idei biennále „életfájának” gyér gyökérzete és gyenge törzse hatalmas koronát támaszt alá.

A kiállítók döntő többsége tehát most, vagy a közelmúltban pályára lépő fiatal művész. Kiállításai titkos helyeken, publikációs kíséret nélkül ugyan megestek, de még nem váltak részévé a művészeti konvencióknak. A biennále feladata többek között talán éppen abban ragadható meg, hogy a legteljesebb előítéletmentességgel kínálja a közösségi szereplés számára a múzeum terreit, és, hogy a céh formálódásának irányáról tájékoztat. Arról, hogy ki mindenki, mi minden van most éppen soron. Hogy a kezdetben osztályharcos, majd később aszketikus erkölcsi programjairól leváló geometrikus, minimalista igazodások ornamensei éppúgy képtelenek önmagukkal szemben ironikusak lenni, mint a konceptuális komolykodás megkésétt dokumentumai. Talán Gellér B. István *Mennyei surranója* (2005) képez kivételt ezek sorában.

Sorolhatunk példákat a posztmodern részlettársítások, ellenpontos meghökkentések egyébként kivitelezés szempontjából hanyagsággal sehol nem vádolható mintáira. Rendesen látunk önlágiumokat, öniméltéseket. Plasztikai közhelyeket. Meg szabályos plágiumokat is. (Ebbe a veszélyzónába került a díjazott Lengyel Péter műve is, aki minden ironia nélkül használta a belga Pol Bury és a kinetikus szobrász, Haraszty István leleményeit.)

A fiatalok sorában Palatinus Dóra *Kínai labda* (2005) című szobra jelenít meg erőteljesen globális vitára serkentő új gondolatokat. Nem feltétlenül ismerhető fel azonnal, de e szobor alkotóját is valóságismerete vezérli. Munkájának eredménye erős használati értékű „objekt”, amelynek egyetlen „hibája”, hogy eredetét, célját senki be nem tudja azonosítani. Tiszta plasztika, amelyből sugárzik a funkcionális titokzatoság. Ezért nézhetjük tökéletes fikcióként is e talányos tárgyat, amelyet képtelenség visszavezetni célszerű eszközhasználatunk emlékei közé. Miközben súlyos, mozdulatlan, letisztult és egyszerű alakzat marad.

Igaztalanok lennének, ha nem emlegetnének fel azokat az energikusan szép és gondolatgazdag kézműves munkákat, amelyeket Lugossy Mária, Varga Zoltán Zolt, Komlowszky Szvet Tamás, Józsa Bálint, Illa Gábor és Heritesz Gábor készítettek. Detkovics Anikó *Látomása* (2007) és Gombos Andrea *Cím nélkül I-III.* (2006) sorozata a legígéretesebb pályakezdők munkájaként maradt meg az emlékeztünkben.

Az előtérben mindenképp formák vannak csupán, és annak viszonylatai. Hadik Gyula *Indián emléke* (2006) azért emelkedhet ki a maga sematikusnak tetsző, ámde kopottan romantikus térgeometriájával, mert a következetes munkával kitöltött időtartam, az alkotó életének ugyancsak ötven esztendeje sűrűsödik a maréknyi zikkuratba. Aki tud erről az ötven évről, így érti a munkát. És aki nem?

Hasonló összefüggésben válik mélyértelmű és vonzó alkotássá az egyébként minden esztétikai célú rendezettség kritikával kezelő Gábor Magda *Üvöltők* (2006) ciklusának két darabja. Mert igaz, hogy Balás Eszter szobra a maga térbe csavarodó, egyszerre mechanikusan talajhoz szoruló és egyszerre felemelkedő, lírai bronzmeanderével éppoly sajátos látvány, meg talány, mint Barabás Márton *Zongoraoszlopa* (2006), vagy Baráz Tamás a *VII-ek királynője* (2007) című munkája.

A biennále első díját Bencsik István nyerte el a szobráival. A második díjat Raatzsch Jenő Andrét festett, varrott alumínium és rézlemez munkáinak ítélte a zsűri. A megosztott harmadik díjat Drabik István, valamint Lengyel Péter kapta *Büszk* című, 2006-os hegesztett acélszobráért, illetve a *7. nap* című köből, acélból elektronikából szerkesztett kompozíciójáért (2007).

Aknai Tamás

Szivacsjáték a galériában

A bécsi magyar intézetben a földön elhelyezett gyermekjátékok valamint más szokatlan tárgyak és tablók fogadják a látogatót, ha felmegy a díszlépcsőn, hogy áhítattal betérjen az UngArt Galériába, a Collegium Hungaricum Rajkék építette ferdetengelyes leopoldstadti háznak első emeletén.

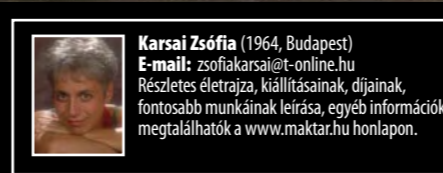
Amint azt az NKA és az OKM (még NKÖM korábban) kezdeményezte, a külföldi magyar kulturális intézetek külön, saját költségvetésükön felül is pályázhattak arra, hogy a magyar művészeti ösztöndíjakat a fogadó országban bemutathassák. A pályázatból a mi intézetünk, a bécsi Collegium Hungaricum is részesült, így ebben az évben több programot is létre tudunk hozni annak jegyében, hogy az ösztöndíjas művészeket állítsuk ki csoportos tárlatokon.

Áprilisban nyílt meg Form/Plan címmel az a tárlat, amelyet Kozma Lajos- és Moholy-Nagy ösztöndíjasok munkáiból válogatott Hudra Klára az OKM Művészeti Főosztálya képviselőjében, de a kiállításnak a végső formát Cseh Borbála adta meg, ő is nyitotta meg. A rend kedvéért a kiállító ösztöndíjasok névsora: (Kozma:) Abaffy Klára, Farkas Imola, Máté Eszter, Molnár Mária Virág, Nádasi Katalin, Péchy Cecília Panna, Szentirmai Zsuzsanna, (Moholy-Nagy:) Lenkei Balázs, Hegedüs Zsanett, Lipóczki Ákos, P. Horváth Anna, Klausz Andrea. A teljesség igénye nélkül meg kell említeni, hogy a bejáratnál szembevető játékokat P. Horváth Anna helyezte el, vagy azt, hogy nagyon sokan érdeklődtek a megnyitó után Péchy Cecília Panna tervei iránt, Farkas Imola és Nádasi Katalin ruhái is általános tetszést arattak.

A kiállítás április 22-én zár, méghozzá egy kibővített finissage-zsal. A második kerület (Leopoldstadt) és a mellette lévő 20., valamint további városrészek művészei és iparművészei, néhány éve egyesületbe tömörültek, ez a Q202. Céljuk persze az összefogás és a közös fellépés, ennek egyik legfontosabb rendszeres akciója az Atelier-körse. A művészek évek óta programfüzetben tájékoztatják egymást a környék összes műhelyéről, kiállító helyiségéről, stb., amelyeket ezen a hétvégén 14-21 óráig három nyílt napot tartanak. A Collegium Hungaricum – mint az akció egyik szponzora és résztvevője – meghirdette a nálunk kiállító művészek jelenlétét, tehát ha a látogatók kéri, akkor ők kalauzolják a vendégeket. Április 20-án pedig az ugyancsak állami művészi ösztöndíjasok, a Lakatos Ablakos Dezső-díjas jazzmuzikusok, Szőke Nikolett és Tóth Viktor jazzegyüttese adnak ingyenes koncertet este hattól kilencig. Hisszük, hogy – a különböző állami ösztöndíjakkal támogatott – előadó-, képző-, és iparművészek együtt ugyanúgy nagyobb figyelemre számíthatnak, mint külön-külön, különösen az egyre terebélyesedő Q202 akció idején, amely kiválóan alkalmas lehet a kapcsolatteremtésre és a szakmai ismerkedésre a bécsi művészekkel.

Dr. Ziperovszky Kornél
művészeti igazgatóhelyettes, Collegium Hungaricum, Bécs

Karsai Zsófia (1964, Budapest)
E-mail: zsofiakarsai@t-online.hu
Részletes életrajza, kiállításainak, díjainak, fontosabb munkáinak leírása, egyéb információk megtalálhatók a www.maktar.hu honlapon.

Cseh Bori

Csak a pillanat örök...

Karsai Zsófia kerámikusművész minden alkotása önálló világ. Minden tárgy megfelel a kerámiaalkotás eredeti feladatának, van konkrét funkciója: ékszer vagy üreges test, amelyben akár tárolni is lehet. Alázatosan befogadja a hozzá rendelt anyagot, a füstölőbe való illatos fűvet, a beleépített órák erős keretévé válik, a golyót, zsinórt elrejtje vagy akár bemutatja, ahogy azt a használat megkívánja. E tárgyak azonban nemcsak úgy egyszerűen tartók, hanem „titok-tartók”.

Titoktartó titok-tartók. Megőrzik a funkció élményeket rejtő titkait, ugyanakkor teljesen átadják magukat a jelentés szimbolikus asszociációinak. Ha a megmozduló golyók ütése hangot kelt a kerámián, az még csak egyszerű fizika volna, kerámiahangszer, egy kedves dolog. Karsai Zsófia azonban nem muzsikálásra szánta a tárgyat, őt az a pillanat érdekli, amelyben a csendből a hang, az első, az egyetlen, megszületik. Megformálja a saját világát, a tárgyat, amely a csend titkait rejt. A tárgy belseje éppen elégséges teret ad ahhoz, hogy a mozdulat nyomán megszülessék a hang. Nem kisebb és nem nagyobb a szükségésnél. Arra és csakis arra teremtett ez a tér, hogy megformálja a csendet, amelyből az idő és a mozdulat egyesülése által a hang megszülethetik. Méltóságteljes lassúsággal előkészítve az egyszeri pillanatot és örökre magába zárva a változást. Ebben a világban a tér és az idő a változás teljes átélését teszi lehetővé,

minden a keletkezés szent pillanatát szolgálja.

A kerámia tárgy a füstölőből felszálló illat számára egyszerre biztonságos üreg, ahol a parázs izzik, és oltár, amely a felszálló füstöt a transzcendens kapcsolat megteremtésére irányuló szent áldozattá képes emelni.

A játékok a véletlen és a tudatosság együttes hatásának valószínűségeit, magát a játékot, (nemcsak mint tárgyat, hanem mint akciót) a tárgyelemek nemes anyaga által az örök értékhez köti.

A tárgyakat használatba kell venni, kézbe fogni, bepillantani, hiszen így kelnek életre. A kerámia anyagának megérintése, a formája, amely a konkrét funkció transzcendenshez kapcsolódó jelentésvilágát vetíti elé, már az első pillantással bevon minket a tárgy saját világába. Rajtunk múlik, a mi döntésünkön, érzékenységünkön, hogy életre kelhet-e ez a világ. Rajtunk és a tárgyon. Ugyanis a tárgy által közve-

tített törvényekhez igazodunk, nem az alkotó szándékához. Karsai Zsófia abban a pillanatban, ahogy a tárgy elkészült, elengedi magát az alkotását, és rá bizzá azt. Lehetőségeket rejt a tárgyba, de a titkokat beburkolja a plasztikai forma önállóan is érvényes esztétikájába. A funkció lehetséges tartalmi kapcsolatait a tárgy formai elemeinek gazdag utalásrendszere csak elindítja. Igazi életre akkor kel a tárgy, amikor a használatában társra lel. Beszélgetőtársra, aki érti a nyelvét, lélettársra, aki érzi az égi-földi világhoz egyszerre kötő szerelmet. Minden néző új lehetőség, de egyben új kihívása is a tárgynak. Van-e annyi ereje, kisugárzása, hogy megszólítsa és búvkörébe vonja nézőjét. Hitelesen mutatja-e fel azt a másik világot, ad-e elég bátorítást ahhoz, hogy a történések új módjára rá merjünk tekinteni? Alkotója rá bizzá a tárgyat, a sorsát a mi kezünkbe teszi. Ez a helyzet rá nézve is kérdésekkel teli. Megszólítható vagyok?

Van bennem elég kíváncsiság, türelem és játékoság ahhoz, hogy megfeleljek a tárgynak? Milyen élete lesz velem, mellettem, általam? Csodálhatjuk plasztikaként, mint formát, használhatjuk eredeti funkciójában, mint bármely más kedvünkre való tárgyat. De felfedezhetjük általa a teremtés rendjét, a rend szépségét. És ráismerhetünk saját titkainkra.

A tárgyak közvetítőnyelvként is felfoghatók, egyfajta „lingua franca”-ként, amely által nemcsak a realitás és transzcendencia, illetve az alkotói szándék, a műalkotás autonóm világa és a magunk érzékenysége között teremt kapcsolatot, hanem az alkotóművészet nyelvetől utat nyit az írott nyelv felé is. A nyomda vizuális jeleket présel a homokba, amelyek betűk is lehetnek. A betűk szavakká, mondatokká állhatnak össze, közvetlenül szólítják meg így a nézőt, azon a nyelven, amelyhez leginkább szokva van, és amely annyi félreértés forrása. A nyomda is akkor formálja meg a

feliratot, ha megmozdítjuk a prést. Kezünk nyomán láthatóvá válik az „igazság”, a kijelentés maga. Az írás tartalma bármi lehet, inkább az a kérdés, kire-mire vonatkozik. Az alkotó üzenete, az én gondolatom, esetleg égi jel? Bárhogy legyen is, homokba íródik és elsimul magától az első mozdulatra. Ha megmarad, az azt jelenti, nem nyúlt a tárgyhoz senki, azaz nem jött létre kapcsolat a tárgy és nézője között. Ilyenkor marad az írott jel, amelynek konkrét értelmét a múlandó anyag köti egyszerre a porhoz, amelyből vétetett és az értelemhez, a Teremtő legveszélyesebb ajándékához. Mi az, ami ez esetben a kapcsolatot segíti? Vajon az, hogy a tárgy funkciója kiszól a formából és az értelem át közelíti a lélekhez? Vagy ez inkább egy játék, amelyben az írás is egy utalásrendszer részeként hat a játékosra, egy eszköz arra, hogy a tárgy világában részesek lehessünk?

Karsai Zsófia tárgyai kegytárgyak – abban az értelemben mindenképpen, ahogy

kegyelmi állapot egy pillanat csodáját megérezni és ennek a csodának alkotó részese lenni. A boldogság is pillanatnyi, de örök a kegyelem – az ember lehetősége ezen az úton járni. Újra meg újra átélni a végtelen pillanatba sűrűsödő igézetét. Nem a tárgyak szakrálisak, hanem az interakció. A kapcsolat anyag, tárgy, funkció, jelentés és használó között. A kapcsolat lehetőségének a személyestől a szentig ívelő útja. És szakrális a művész alkotói magatartása. A teremtésre való igény és a teremtés önálló működésébe, továbbélésébe vetett bizalom. Amikor a dolgok egymásra találnak, egymást alakítva ezéféle lehetőségre nyitottan megmutatják az egyedül lehetséges végpontot a végtelenben: ha létezik olyan tükör, amelyben az ember saját maga által Istenre ismerhet, akkor van rendszer a teremtésben. Akkor a rend szépsége a változás.

Karsai Zsófia munkáját a tavaszon Ferenczy Noémi díjjal ismerték el.

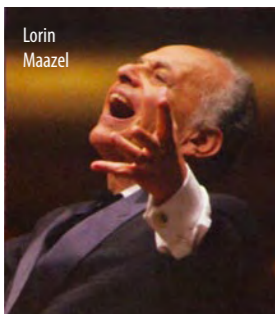
Fotók: Molnár Géza

Vendégünk: New York

Történetének tizennégyezredik (!) hangversenyén túl, melyet 2004 decemberében adott a világ egyik legrégebbi, legnagyobb szimfonikus együttese a New York-i Filharmonikus Zenekar, május 4-én Budapesten lép föl. Hol másutt, mint a Művészetek Palotájában. Az 1842-ben alapított orkesztra pulpitusán a zenetörténelmet írták: nagy szerzők komponáltak számukra szimfóniákat, versenyműveket, és legendás karmesterek vezényelték.

Meghatározták a kor zeneművészetét. Dvorak nekik írta azóta is töretlenül népszerű IX., „Új világ” szimfóniáját, Rachmaninov a III. zongoraversenyt, és így tovább. Dirigensei a legmagasabb lépcsőre hágtak, amikor a zenekar főzeneigazgatói tisztségét elnyerték, mint – a természetesen – magyar Széll György, Bruno Walter, Toscanini, Furtwängler, Richard Strauss, Gustav Mahler, Dvorak, Berstein, Boulez, Zubin Mehta, Kurt Masur, 2002 óta pedig Lorin Maazel, aki a zenekar élén most Budapestre érkezik. Maazel csekély tizenkét évesen (!) dirigálta először a világhírű együttest, azon morfondírozom, hogyan érte föl a kottatartót, és látták-e egyáltalán a pulpituson az apró gyermeket a zenekari tagok... Hát, azóta eltelt egy jó fél-század, most 77 esztendősen, fiatalos ruganyossággal, még mindig járja a világot.

Lorin Maazel

A Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben impozáns, mondhatni, már-már népszerű műsorral mutatkoznak be a magyar közönségnek: Beethoven III. Leonora-nyitányát, op. 72, Brahms a-moll kettősversenyét, op. 102 és Bartók Concerto-ját játsszák Maazel vezényletével. A két közreműködő művész: Glenn Dicterow (hegedű), Carter Brey (gordonka). Nem hétköznapi élményre számíthatunk. (Metz)

A Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben impozáns, mondhatni, már-már népszerű műsorral mutatkoznak be a magyar közönségnek: Beethoven III. Leonora-nyitányát, op. 72, Brahms a-moll kettősversenyét, op. 102 és Bartók Concerto-ját játsszák Maazel vezényletével. A két közreműködő művész: Glenn Dicterow (hegedű), Carter Brey (gordonka). Nem hétköznapi élményre számíthatunk. (Metz)

Sir Colin Davis
(Fotó: Alberto Venzago)

Sir Neville Marriner
(Fotó: John Manger)

Maria João Pires
(Fotó: Eduardo Gageiro)

Mitsuko Uchida
(Fotó: Justin Pumfrey)

Riccardo Muti

Metz Katalin

Csillagórák a budapesti éjszakában

Vélhetőleg félévszázada nem tapasztalt pezsgés uralja a budapesti zenei életet. Talán olyan, mint amilyen a régi polgári Magyarországon lehetett az első, vagy a második világháború előtt. Amikor is semmivel sem volt előbbre való koncertele a többi európai metropoliszak, mint nekünk. Egy Mahler, egy Klemperer, egy Failoni az Operaház főigazgatói székében, illetve karmesteri pulpitusán, világnagyságok váltják egymást a pódiumon, ünnepeket, külhoni énekesek rettegnek a bukástól, a magyar közönség és a sajtó színe előtt, amiként kora legnagyobb tenoristájának, Carusónak itt kellett megbuknia...

Évtizedekig nélkülözhetők aztán a szabad átgárást. Jóval kevesebben lépték át a keleti blokk kordonjait.

Talán az uniós tagság, talán a magyar fesztivál- és rendezőirodák professionalizmusa, és nem utolsósorban, a nemrég fölhúzott csoda-koncertpalota – a maga világszínvonalú akusztikájával – teszi, hogy parádés zenekarok, évtizedekig csak hírből, lemezeiről ismert muzikusok lépnek föl egyre-másra fővárosunkban. A tavaszi fesztivál persze „töményen” prezentálja a legjobb művészeket, de havi, heti rendszerességgel ünnepeket ünnepeljük a Filharmonia Budapest Kht-nak és a Művészetek Palotájának a nemzetközi mezőnyben magasan jegyzett fellépőit.

Idén tavasszal, mondhatni, csak úgy kapkodtam a fejem a koncertek hallatán. Néhány felejthetetlen élményemet megosztanám az olvasókkal. Jöttek vala mindennek előtt, a nagy öregek. Akik csekély félévszázada járják a világot, s nagyívű pályájuk alkonyán is élő legendaként tekintenek rájuk. A német származású amerikai zongoraművész, Menahem Pressler, aki 1946-ban vált világhírűvé és 1955-ben alapította meg a legendás Beaux Art Triót, a Fesztiválzenekar vendégeként lépett föl a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben. Régi, hollandiai Orlando-fesztiválról való ismer-

etségem jogán koncert után módomban állt beszélgetni vele: szerénysége, közvetlensége lenyűgöző. Megjegyzem, a zongora mellett is ezt a benyomást kelti; semmi póz, derűs odaadás, ahogyan a művet, ez esetben Mozart G-dúr zongoraversenyét „kezelem”, tiszteli, s amilyen harmonikusan kollaborál a zenekarral (meg kell jegyezni, a visszafogott karmesteri „koreográfiával” korántsem valószínűsíthető Fischer Iván ezúttal szintúgy „alázatosabbra” fogta a kíséretet). A zongoraművész a maga 84 esztendejével épp oly játszi könnyedséggel, derűs lélekkel adta elő a G-dúr koncertet, mint amilyen fűgén, korát meghazudtolva sietett be a pódiumra. Játékából harmónia sugárzott, billentése is az árnyalatok sokszínűségét példázta, játékosága már-már a szertelenséget súrolta. Minek utána visszahívta a közönség, megajándékozott bennünket Debussy Claire de Lune-jével, méghozzá sosem hallott, tündökletes természetességgel, a zenei varázslat ígézetével, ami a holdfény földöntúli, tiszta világlásának nyugalmával ért föl.

Az ugyancsak matuzsálemi korú karmester, Sir Neville Marriner, a híres londoni Academy of St. Martin in the Fields zenekar alapítója és mindmáig vezető karmestere, Mendelssohn 4. Olasz szimfóniájával brillírozott a Művészetek Palotájában, elképesztő energiával, lendülettel és intenzitással vezetve elő a kompozíciót. Derű hatotta át a temperamentumos előadott művet, hogy ujjongó fináléval záruljon. Számunkra különleges élményként hatott a par excellence magyar muzsika, a Galántai táncok. Kodály pazar kompozícióját ugyan merőben másképp interpretálták, mint ahogyan minálunk szokásos, ám a hitelességéhez mégse fért kétség. Mondhatni, újabb szépségeit leltem föl a verbunkos muzsika ihlette műnek, holott nem igazán „verbunkosan” játszották. Méghozzá egy különleges ízű-zamatú, európai zenei hagyományokhoz fűződő, sok színben szípor-

kázó, lendületes alkotást hallhattunk. Nem hiszem, hogy Kodály ellenére lett volna.

Apropó, Galántai táncok. Nem véletlen, hogy rövid időn belül egy másik világhírű zenekar előadásában hallhattuk Budapesten. A Deutsche Kammerphilharmonie Bremen Trevor Pinnock karmesteri pálcája alatt olyan fergeteges Kodály-táncot produkált a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben, hogy minden magyar megirigyelhette volna tőle. Nem szólván a technikai és esztétikai tökélyről. Szenvedélyes, stílusos és ezerszínű zenekari-karmesteri teljesítmény volt – a remekműnek kijáró mestermunka. A brémaiak persze nemcsak ebben jeleskedtek: előadták egyebek közt Mozart B-dúr (K. 595) zongoraversenyét a portugál Maria Joao Pires művésznő közreműködésével. Soha ilyen kecses kifinomultságot, hajlékony dallamkövetést, lágy „cantabile” hangzást, mint amilyen az elsőragú zongorista ujjai nyomán fakadt.

A nagy öregek másik követeként üdvözölhetjük Sir Colin Davist is, aki Csajkovszkij IV. szimfóniáját vezényelte a Londoni Szimfonikusok élén, a hagyományostól némileg eltérően, az oly gyakori buktatótól, a szentimentalizmustól mentesen, csöppnyi racionalitást csempészve az interpretálásba. A Művészetek Palotájának pazar akusztikájú hangversenytermében remekül érvényesült ez az elképzelés. Mintha csupa „egy húron pendülő” szólólista ült volna a zenekarban, a legmagasabb rendű professionalizmusról tettek tanúságot. A szólista Mitsuko Uchida pedig valószínűtlenül légiiesen játszotta Mozart C-dúr hangversenyét (K. 415), egyedi hangütéssel, briliánsan. Hihetetlen pianissimó! arról győztek meg, hogy nem a hangerő kerekedik felül egy zenekaron és igézi meg a nézőt, ha mesteri kezek alatt szól a zongora. Tisztafényű, igazi Mozart-játék volt.

Nevére, származására nézvést „vér szerinti rokonunk”, Cristoph von Dohnányi, a Rákosi-diktatúra kiűldözte magyar zeneszerző, Dohnányi Ernő unokája, dús fehér hajával sem a középgenerációhoz tartozik. A tavaszi fesztivál során a Műpában dirigált Északnémet Rádiózenekar élén Ligetit (Lontano), Mendelssohn-t és Mahlert (I., „Titán” szimfónia) dirigált. Ha megvalljuk őszintén – ezúttal nem az élmények élményét

tartogatta számunkra; híján volt a szuggesztivitásnak, átütőerőnek, de professionalitását senki sem vonhatja kétségbe. A világszínvonalon jegyzett orosz hegedűművész, Vlagyimir Repin, fölényes technikával, férfiasabb interpretálással, szépséges intonálással játszotta a Mendelssohn-hegedűversenyt; nem alélt el a líraiságtól, „csak” épp mélységet adott az érzelmes műnek.

Végül, ki ne hallott volna a karmesterek hercegének, Riccardo Mutinak a nimbuszáról; nem egyszer koncertezett is Budapesten. Most a tavaszi fesztivál egyik kimagasló eseményeként várta a publikum a Londoni Filharmonikusok élén a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben. Mozart Haffner-szimfóniájának (K. 385) minden izgágaság, magamutogatás nélküli, szokatlanul kiegyensúlyozott előadása mellett Csajkovszkij VI., „Patetikus” szimfóniájának olaszosan temperamentumos, poézissal telített interpretálása életre szóló élményem marad. A vonózenekar mennyei együtthangzása, a fúvósok tiszta hangütése, a dirigens belső vallomása nyomán született zenekari élmény csak a csillagórák jegyében születhet.

FELHÍVÁS

A MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZEK ÉS IPARMŰVÉSZEK SZÖVETSÉGE ÉS AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM KÖZÖS RENDEZÉSÉBEN ÁTFOGÓ, KORTÁRS IPARMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁST RENDEZ AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN

2008. JANUÁR 30. NYITÁSSAL

A kiállítás szándéka a kortárs magyar iparművészet bemutatása oly módon, hogy az iparművészet 19. század végétől létező két alapvető irányzatát a **CRAFT és a DESIGN** napjainkig élő hatását, filozófiáját, gondolkodásmódját mutatja be a jelenkor magyar iparművészetében. A kiállítás törekszik az irányzatok különbözőségének megjelenítésére és az iparművészetben megtett útját példákkal is illusztrálja. Beemelve jelentős és kiemelkedő magyar és európai iparművészek alkotásait.

A kiállítás nyitott, semmilyen szervezethez való tartozás nem feltétele a kiállításon való részvételnek! A kiállításra pályázni a saját életmű bármely alkotásával lehet. A kiállításon való részvétel két fordulóban zsűri válogatja.

A kiállítás munkacíme:

CRAFT és DESIGN

A kiállítás alap gondolatát, felépítését e két irányzat határozza meg.

A kiállítás kurátorait az Iparművészeti Múzeum igazgatója és az MKISZ elnöke közösen nevezi meg, a felkérés joga az Iparművészeti Múzeum főigazgatóját és a MKISZ elnökét illeti meg. A műveket szakmai zsűri válogatja. A zsűri tagjait a kurátorok kéri fel. A kiállítás nyílt, beadásos. A zsűrizés két forduló!

ELSŐ FORDULÓ:

Egy művész maximum két művel pályázhat, vagy egy kollekcióval! Művészcsoport esetén egy-egy alkotással.

A kiállítandó műről értékelhető, bírálatra alkalmas terv, dia, fotó, csak a műről szóló CD, vagy DVD adható be.

Beérkezési határidő: 2007. június 30.

Cím: Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége

Postai cím: 1364 Budapest Pf.: 51

(személyesen 2007. június 25-28-ig 10-18 óra között, 1061 Budapest, Andrássy út 6.)

A borítékon kérjük feltüntetni a kiállítás címét és a feladó pontos nevét, címét!

A beküldött anyagon szintén kérjük megjelölni a művész nevét és elérhetőségét; A mű műfaját, a mű címét, méretét, anyagát.

MÁSODIK FORDULÓ:

A zsűri által elfogadott, előválogatott, kész művek kapnak meghívást legközelebb 2007. szeptember 30-ig!

A kurátoroknak joga van művészeket illetve műveket a kiállításra meghívni!

Simonffy Márta elnök

Dr. Takács Imre főigazgató

Viszkető háttal

Álmomban három Richard király voltam és játszottam egymással. Körben álltam, na jó, kollegiális háromszög-szerűségben, és mostuk egymás kezét (kéz kezét), testnedveket tüntetni el, úgy mint vér, verejték, satöbbi, aztán hátkarás megint, én tégedet, te engemet, mert viszketett. Nem, ez még nem az elmebaj, drága (és olcsó) felebarátaim!

Magyarázom a bizonygatásomat mindjárt, csak levegőt kapok, az még ingyen van. Addig mesélek. Azt írja angol nyelvű újság, a *Washington Post* nevezetesen, hogy Joshua Bell, a világ egyik legvirtuózabb (és legjobban fizetett) hegedűse folyó év január 12-én kiállt a washingtoni metró egyik állomására, kolduló muzsikusi inkognitóban, és remekműveket játszott közel háromnegyed órán keresztül Stradivari legjobb korszakából való hegedűjével. Nem gyűlt körülötte tömeg. A több ezer elhaladó közül két ember figyelt fel rá, hogy az átlagnál jobb utcai zenész muzsikál, és egy, csak egy akadt, aki felismerte (mert egy ingyen koncertjén jelen volt). A hegedűtokba összesen 32 dollár 12 cent hullott. *Gyöngyök reggeli előtt*, ez a cikk címe, finoman a szentírásbeli disznókra utal, és én is művészeti disznóságoknál akarok kilukadni végső soron, bár szentségtelenül, itt az összefüggés. De még mesélek.

Úgy hírlík, volt egyszer egy ember, akinek bizonyos irodalmi ügynökség elutasított egy kéziratát, ezért a derék szerző arra ragadtatta magát, hogy ugyanennek a műintézménynek saját nevén beküldte Thomas Mann *József és testvérei* című opuszát. Na jó, a neveket és helyeket megváltoztatta kissé, de a szövegkorpusz maradt; hála az elektronikus hozzáférhető szövegeknek, könnyű dolga volt. Kifizette a díjat, és várta a szerződés alapján vállalt műbírálatot. „Az ilyen túlírt, modoros, mesterkelt, izzadtság-szagú, testvérféltékenységről szóló szellemi önkielégítés egyik általunk ismert kiadó profiljába sem illik bele” – volt a válasz, írásban, és mert az megmaradt, a címzett édes sajtóbosszút állt a világirodalom remekének hivatásos által elküvetett fel nem ismerése miatt.

Érdemes lenne persze mainstream művész kevésbé ismert, ám igen sokra taksált művét anonim (szignó és infó nélkül) végigvinni galériákban, vagy becses múzeumi darabot lakóparki lépcsőházba akasztani ideiglenesen. Hasonló eredménnyel kéne számolnunk, azt hiszem.

Mese vége.

Itt van a disznóság elásva. Ezt én most kiásom. Legfeljebb vakarózunk.

Az úgy volt, hogy egy sötét éjjel e kies hazában vacogva sandítok tükreinkbe, hogy micsoda kacsaringók jellemzik szívünk útjait. Ez még nem Richard, hanem az Othello, a második blokk a Bereményi-szövegből, Cseh-dalolásból, és az okatlan féltékenységről jut eszembe ez, művészeti

vonatkozásban. A minőség és az érték arányáról akarok értekezni itten többek között. Tudom, fontos a tálalás, és Joshua Bell koncertjein a csilláron is lógnak, hírneves festők kiállításai előtt kigyózó sorok állnak, Thomas Mann meg akkor is Thomas Mann.

Ügynöki körökbeli bon mot, hogy legjobb szerző a halott szerző. Alkotók viszont ma is élnek, ha meg nem halnak. Hogy boldog-e? Hm.

Művészboldogságról művészeti közönség is tehet, és mi mintha túlszerveztük és túlkonspiráltuk volna magunkat kissé érdekképviseletileg meg amúgy is, oda-viszsa. Ennek a színpadon kívül is súlyos mellékhatásai vannak. A tünetek jelentkeznek már, akinek van szemé a látásra, az ugyebár ezeket rendesen vizualizálja. Jágó úr és egyéb, jól szituált, művészeti-manager-szabású zöldszemű szörnyetegek éppen igen fontos művészeti pozíciók betöltésének stádiumában ügycődnek. Illúziók pedig vannak, csak jóra nem vezetnek. Tudom, örült beszéd, de van benne rendszer.

Úgy látom, művészeti pártosság van keményen, vastagon, ez lohasztja kedvünk (rosszkedvünk tele, York napsütésének reménye nélkül) és hosszú távon az alkotás rovására megy (amin pedig amúgy is sok van). Igazi szembenállóról nem beszélhetünk, véd és dacsözvetség ez, mely en-farkába harap, belső, sunyító acsarkodások vannak. Villongásokról akkor beszélnek, ha nem látnám fekete-lik sötétben a helyzetet, vizuális típus vagyok sajna.

Ne kerülgessem már a forró tatárt, urambátyámkodás van, no, fortélyos baráti rokoni iszonyok igazgatnak.

A hierarchia a következő: van a minisztérium, aki a közpénzt adja. Szervezeteknek adja, akik értelemszerűen minél többet akarnak kiszakítani maguknak, másoknak lehetőleg semmi se jusson, fulladjon meg, és a selyemzsinórt postafordultával küldje vissza. Az öklöződő verseny azonban nem áll meg ezen a szinten, a szervezetek saját berkekben is igyekeznek kiszorítósdit játszani, az eszkimók és fókák arányszámának egyensúlyban tartása érdekében bunkóznak jobbra-balra (egyelőre verbalice). Ez a kapkodó csapkodás művészeti kvalitástól független, meg ne lepődjön senki, főleg zsenge fiatal művészek, hogy nem kerülnek húsosfazék (fókaporékolt) közelébe, nincs ennek köze a tehetséghez, a gyomor összeszűkültségéhez sem, csak ahhoz, hogy kondér(ok) mindig megfelelő emberekkel

legyen(ek) körülálva. És hogy ki a megfelelő, azt az útelállók mondják meg, persze. Nyüzsgés az van.

Képes beszéd kódját feloldandó kissé, nevezzük a pénzkapó szervezeteket művészeti érdekképviseletnek. Nem tudom, miért van az, hogy úgy érzem, az én érdekeimet még egy ilyen szervezetnek sem sikerült képviselnie, igaz, kérés ellenére sem is igazán próbálkoztak ezzel. Körbekérdeztem tehát, és barátaim, ismerőseim körében sem találtam olyant, aki pozitívan nyilatkozott volna, nagytólval kerestem pedig. Lehet, hogy mikroszkóppal kellett volna. A már említett sötét éjen elgondolkodtam kissé, kinek az érdekeit képviselik tehát, és arra a következtetésre jutottam, hogy nem tudom. A belső bugyrokét talán.

Minisztérium konkon való acsarkodást látva, és érzékelve tán, hogy az osztozás finoman szólva nem demokratikus (újbeszélül: minőségfüggő elvek szerint való), szűk markába röhög. Más úgysem tehet, és feneketlen izébe nem szór, illetve csak az abszolút minimális összegeket, ha egy mód van rá. Mód pedig akad, keresni se kell, vagy ha igen, hamar megvan.

A hűbéri hierarchia legalján pedig van a csoró, senkinek senkije művész (alulvaló, gyengébb eb). Szűköl illetékeseknél, kér, pályázik, reménykedik, de többnyire nem jut neki. Ha jut, úgy jut, hogy bőven maradjon annak is, aki adja. Néha csurran (nem neki), de többnyire csak csöppen. Pedig lehet, hogy tehetséges, mint a nap. Kit érdekel?

(Ez a hangszórós kérdés.) Esetleg nemzetközi sikereket érhetne el. (Naná, majd pont ő! Akkor inkább a)

Mondhatják, ez a természetes szelekció, hulljon a fergese (?) meg minden. Én pedig azt mondom, nincs ez így jól. Alapvető szereptévesztések vannak. Magunkkal basszusozunk ki, miközben mások viszik el a dallamot, nemzetközi szinten legalábbis. Tehetségeinket lankasztjuk többek között. Nem kicsit; nagyon. Észbe kéne kapni időnként, hogy a finanszírozó finanszírozzon, az érdekképviselet érdeket képviseljen (ne csak a sajátját), mert a nagy bebicsaklás előtt erre volt kitalálva. Művészeti szervezetek között acsarkodási szünetet és meg nem támadási szerződést kéne sürgősen bevezetni. És akkor nyugodtan – az éhhalál és hátra döfés veszélye nélkül – alkothatna az, akinek ez a dolga. Ideje felismernünk az idők hajlását, ébredni, hátkavargatás és görbedő sorba beállás helyett púpot lapítani, mert az a nem normális dolog. Lassabban, higgadtan mondom, hogy mindenki értsen: El kéne mozdulnunk ebbe az irányba, békéttárgyalásokat kezdeni szervezeten, csatabárdot elásni meg ilyesmi, különben meglepetésszerűen érhet minket egy másik drámából a birnami erdő.

Győzzön meg, aki másként látja, nyitott vagyok, vitakész, érv ki érv, ha nem inge, ne vegye, aki párbajra, tetemre, egyebekre hívna emiatt, várjon meg este az egyetem előtt.

Bozai Ágota
www.bozai.hu

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány
a 15/1995. (XII. 29.) MKM rendeletben foglalt hatáskörében eljárva

PÁLYÁZATOT

**hirdet az alábbi műteremlakás bérletére:
Budapest, X. ker. Szárnyas u. 3. IV. em. 1 sz.
68 m² alapterületű műteremmel együtt.**

(Felújításra szorul.)

A műteremlakás előzetes egyeztetés után megtekinthető.

A pályázatok beadásának határideje: 2007. május 30.

Postacím: Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány
1054 Budapest, Báthori u.10.

A pályázat részletes feltételeit tartalmazó úrlap beszerezhető a helyszínen a műteremlakás megtekintésekor, vagy a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány titkárságán (1054 Budapest, Báthori u. 10. II. em.), illetve a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének titkárságán (1054 Budapest, Báthori u. 10. II. em.). A lakás megtekintése érdekében időpont a 06-30/670-2804-es, valamint a 06-1/428-5000-es telefonszámon egyeztethető.

Felhívjuk a pályázók figyelmét arra, hogy a pályázathoz kötelezően csatolni kell a művész részletes szakmai önéletrajzát, eddigi munkásságát áttekintő, legfeljebb 4-5 oldalas sokszorosított dokumentációt vagy nyomdai úton előállított katalógust, valamint a műterem használata során megvalósítani kívánt munkatervet. Ennek hiányában a pályázat érvénytelen.

A pályázatok elbírálására előreláthatólag 2007. júniusában kerül sor, melynek eredményéről a pályázókat értesítjük.

Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány
Kuratórium

maktár

Kiadja: A Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány
Megjelenik: 11 000 példányban, havonta

Asztalosné Zupcsán Erika ötlete alapján alapította a MAK
Felelős kiadó: **dr. Ferenczy-Nagy István**, a kuratórium elnöke
Felelős vezető: **Asztalosné Zupcsán Erika**, igazgató
Főszerkesztő: **Nemes Attila** - nemes.attila@maktar.hu
Társzerkesztő: **Kóhalmi Andrea** - kohalmi.andrea@maktar.hu

A szerkesztőség munkatársai:
Büki Attila, Csépanyi Ildikó, Gömöri Beata, Mikics Ádám, Reich Éva

Szerkesztőség: 1054 Bp., Báthori u. 10. • Tel.: 428-5000 Fax: 473-1613 • szerkesztoseg@maktar.hu

Állandó szerzők:

Bozai Ágota, Brém-Nagy Ferenc, Cseh Borbála, Feledy Balázs, Kaló Béla, Metz Katalin, Novotny Tihamér, Péntek Orsolya, Somhegyi Zoltán, Szivák-Tóth Viktor, Vári Attila, Zielinski Tibor

Művészeti vezető: Tiszai Szilárd • www.sealart.hu

Digitális változat: www.maktar.hu

Nyomdai előállítás: Press+Print Kft. www.press-print.hu, pressp@press-print.hu

Felelős vezető: Tóth Imre, igazgató

ISSN: 1786-7525

